

Ortaklaşa Yönetişim - Uluslarötesi Kuruluşların Politika Yönlendirmesi

Fatma Müge Algan, Türk Standartları Enstitüsü, ORCID: 0000-0001-8959-1174, e-posta: fmalgan@tse.org.tr

Özet

Yönetişim 1990'lı yıllarda hükümet olmadan birlikte yönetme unsurları ile öne çıkan, kamu politikalarının yönetilenlerle birlikte belirlendiği sistemsel, siyasal ve yönetsel bir model olmuştur. Yönetişim ilk olarak Dünya Bankası tarafından formüle edilmiş, modele Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslarötesi kuruluşların katkıları ile farklı unsurlar eklenmiştir. Yönetişim modeli yönetme platformunu devlet, özel sermaye ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı üçlü bir yapıya bırakmaktadır. Bu yapıda özel sermaye hem devlet hem özel sermaye statüsü ile kendisine yer bulurken işçi sınıfı, tüketiciler ve çevre kuruluşları gibi kesimler sivil toplum kuruluşları çatısı altında yalnız bırakılmıştır. Yönetişim modeli küresel düzleme taşınırken devletlerin yerini uluslarötesi kuruluşlar, özel sektörün yerini çokuluslu şirketler ve sivil toplumun yerini de küresel sivil toplum kuruluşları almıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde yönetişim modeline katkı sağlayan küresel aktörlerin sermayeye daha çok yer açma ve nüfuzlarını artırma kaygısıyla 'ayrı ayrı' yönetmek yerine 'ortaklaşa' yönetme yoluna gittikleri görülmektedir. Uluslarötesi kuruluşlar farklı yöntem ve ortaklıklarla ekonomi politikalarını ortaklaşa yönetmek suretiyle güçlerini artırmakta ve özel sermayeye açılan yeri genişletmektedir. Ortaklaşa yönetişim bu kapsamda uluslarötesi aktörlerin ulusal ve küresel piyasaları daha güçlü regüle edebilmeleri için farklı yöntemler ve karma ortaklıklar ile uyguladıkları yönetişim modeli bir yöntem olarak literatüre sunulmaya çalışılmaktadır. Makalede altı uluslarötesi kuruluş ve altı ortaklık kombinasyonu ile ortaklaşa yönetişim yönteminin uygulama yöntemleri araştırılmakta ve küresel aktörlerin çokuluslu şirketler lehine ulusal, bölgesel ve küresel politikaları nasıl yönlendirdikleri incelenmektedir. Makalenin ilk uygulama incelemesinde AB ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ortaklığı ve bu iki aktörün hangi ortaklık uygulamaları ile politikalarını belirledikleri araştırılmaktadır. İkinci inceleme BM ve OECD'nin ortaklaşa yönetişim uygulamalarını ortaya koyarken üçüncü uygulama örneği BM, OECD ve Dünya Bankasının birlikte yürüttükleri politikaları incelemektedir. Makalenin dördüncü uygulama incelemesi ticarete engellerin kaldırılması için BM, OECD ve DTÖ'nün birlikte yürüttükleri ortak politika faaliyetlerini araştırırken makalenin son uygulama incelemesi Dünya Bankası, DTÖ ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ortak politika yönlendirme uygulamaları olmaktadır. Makale bu ortaklık örnekleri ile küresel aktörlerin ortaklaşa yönetişim yöntemlerini ortaya koymakta ve bu yöntemleri sınıflandırmaya çalışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yönetişim, Ortaklaşa Yönetişim, Uluslarötesi Kuruluşlar, Çokuluslu Şirketler, Politika Yönlendirmesi.

Algan F M (2021). Ortaklaşa Yönetişim-Uluslarötesi Kuruluşların Politika Yönlendirmesi. 793 *Mülkiye Dergisi*, 45(3), 793-832.

Cooperative Governance – Policy Advocacy of Transnational Organizations

Abstract

In the 1990s governance became a systematic, political and managerial model where public policies were determined together with those who governed and had prominent governance components such as without government. The model was originally formulated by the World Bank and afterwards, more components were added to the model by other transnational organizations such as the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), United Nations (UN) and, European Union (EU). The governance model leaves the governing platform to a triple structured state, private capital, and non-governmental organizations. In this structure, private capital takes its seat both in the state and also in the private capital, while other parties like labour, consumers, environmental organizations are left under the roof of non-governmental organizations. At the global level, transnational organizations replaced the state, private capital has been turned out to transnational corporations, and civil society has been replaced by global non-governmental organizations. In the 2000s, it is seen that global actors prefer to govern in cooperation instead of managing separately to expand the field of business and these transnational corporations increase their strength by managing their policies cooperatively through various methods and partnerships. In this context, cooperative governance is presented to the literature as an implementation method of governance which is set by various methods and diverse partnerships to let transnational actors regulate national and global markets more effectively. This article analyses the implementation methods of cooperative governance of six transnational organizations under six diverse partnerships and examines how global actors advocate national, regional and global policies in favour of transnational corporations. In the first case study of the article, the partnership between the EU and the World Trade Organization (WTO) and their joint policies are examined. While the second case study sets out the cooperative governance practices of the UN and the OECD, the third case study examines the joint policies of the UN, OECD, and the World Bank. The fourth case study of the article examines the common policies of the UN, OECD, and the WTO aiming to eliminate trade barriers, while the final case study analyses the common policies of the World Bank, the WTO, and the International Monetary Fund (IMF). By bringing insights from these case studies, this article introduces the cooperative governance methods of global actors and attempts to classify the methods under certain categories.

Keywords: Governance, Cooperative Governance, Transnational Organizations, Transnational Corporations, Policy Advocacy.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan ekonomik büyüme ve refah dönemi 1970'li yıllarda yerini ekonomik daralma ve kârlılıkta düşüşe bırakmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde bu ekonomik daralmanın çözümü kamu işletmeciliği ve girişimci devlet tasarısı altında köklü reform uygulamalarında aranmıştır. Ekonominin küçülmesi yönünde sorgulanan devletin rolü yeniden tanımlanarak, devlet özel sektörün kâr kaygısıyla donatılmış ve özel sektör lehine düzenleme yapma görevini üstlenmiştir. Küreselleşme olarak adlandırılan uluslararası güçlerin ulus devletler üzerinde hâkimiyetlerini artırdıkları süreçte sermayenin dünya üzerindeki dolaşımı üzerindeki engellerin kaldırılmasını öngören çabaları artmaya başlamıştır. Kamu hizmetlerinin daha etkin ve etkili sunumu adı altında devlet küçültülerek yeniden yapılandırılmış ve devletin bazı işlevlerinin özel sektöre devrinin yolu açılmıştır (Balci, 2005: 1).

1990'lı yıllara gelindiğinde bu rolün etkin uygulanamadığı savıyla devlet ve ekonomi ilişkileri bir kez daha tasarlanarak yönetim kavramı ve yönetim modeli şekillenmeye başlamış ve yönetim yeni iktidar modeli olarak sunulmuştur (Bayramoğlu, 2005: 419). Bu model, toplumsal yaşamın piyasa adına yeniden örgütlenmesi olarak formüle edilmiştir (Güler, 2003: 99). Yönetim; hükümet olmadan birlikte yönetme unsurları ile öne çıkacak bir siyasi ve yönetsel model olarak sunulurken ticaret hakkı, insan hakları gibi dokunulmaz bir statüye oturtulmaya çalışılmıştır (Bayramoğlu, 2005: 40-41). Bu temel haklara dayandırılmakla birlikte özünde yönetim çokuluslu şirketler aracılığıyla devlet erkinin sınırlandırılması sonucunu doğurmuştur (Börzel ve Risse, 2009: 123).

Yönetim modelinin sunucuları Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar olmuştur. Uluslararası kuruluşların modeli şekillendirmesi ile toplumu sadece devletin yönetmeyeceği aynı zamanda küresel aktörlerin de devlet yönetimine katılacağı yönetim modeli, siyasal iktidar ve yönetim sürecinin yerel-ulusal-bölgesel-küresel her ölçeğinde var olabilme iddiasına sahip olmuştur (Delice, 2013: 2). Börzel ve Risse, bu süreci zayıf devletlerin hiyerarşi eksiklerinin uluslararası kurumlar tarafından tamamlanması olarak ifade etmekte ve bu kurumları gölge hiyerarşi olarak tanımlamaktadır (2009: 114). Bu uluslararası kurumlar sermaye ve özel sektör lehine belirlenen kuralların dünya genelinde uygulanmasının yollarını açmaktadır.

Yönetim terimi ilk olarak Dünya Bankası tarafından 1989 yılında hazırlanan Afrika (Sub- Saharan Africa) Raporunda kullanılmıştır. Dünya Bankası yönetim

terimini üç farklı boyutta tanımlamıştır. Bu boyutlardan ilki sistemsel bir tanımlama yaparak minimal devletin kontrolünde kapitalist bir yapıyı betimlemektedir. Terimin ikinci boyutu “çoğulcu temelde serbest ve düzenli temsili demokratik süreçlerle belirlenen” bir siyasal rejimi tanımlarken terimin son boyutu yönetsel bir tanımlama yapmaktadır. Buna göre kamu yönetimi yapısı bağımsız, etkin, hesap veren ve saydam olarak tanımlanmaktadır (Güler, 2003: 102).

Dünya Bankası 1992, 1994 ve 1997 yıllarında yayınladığı diğer raporlar ile devletin rolünün belirginleşmesi için yönetim modelini ve ilkelerini detaylandırmıştır. Banka, 1992 yılından sonra iyi yönetim modeli altında kamuda etkinliğin sağlanmasını, özel sektör için uygun ortamın oluşturulmasını, girişimciliğin desteklenmesini, özelleştirmeleri, kamu hizmetlerinde reforma gidilmesini ve devlet dışı aktörlerin daha çok kullanılmasını önermektedir (Güzelsarı, 2004: 14). 1997 yılında yayınlanan *Değişen Dünyada Devlet Raporunda* Dünya Bankası devlete, piyasanın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için düzenleyici ve yönlendirici yetkiler verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Zabçı, 2002: 161). Dünya Bankası küreselleşmenin gerekleri olarak uygulanmakta olan hesap verebilirlik, yasal çerçeve, saydamlık ve bilgilendirme gibi ilkelerle donattığı yönetim modelini ekonominin teknik gereklilikleri ve verimlilik için vazgeçilmez olarak sunmakta ve böylece modelin uygulanmasını tartışmaya kapatmaktadır (Güler, 2003: 103).

OECD ise yönetim modelini kamusal ve özel sektörü birleştiren ve uzlaşma üzerine kurulu bir süreç olarak sunmaktadır. OECD, bu tanımlamayı küresel düzleme taşıırken öngörülen devletler arası ilişkide devletlerin yerini uluslararası resmi örgütler, özel sektörün yerini çokuluslu şirketler ve sivil toplumun yerini de küresel sivil toplum kuruluşları almaktadır (Güler, 2003: 105). Hesap verebilirlik, saydamlık, etkililik ve verimlilik, duyarlılık, hukuksallık, uzak görüşlülük gibi ilkelerle donatılan yönetim modeli ile OECD, ülkelerde kamu sektörünü istenilen koşullara uygun hale getirmek için düzenleyici reformlar önermektedir (Güler, 2003: 107).

Bir başka uluslar üstü düzenleyici kurum olan BM ise yönetim terimini küresel yönetim modeli olarak formüle etmekte ve ulus ötesi ekonomik gerekliliklerin devletin değişimini zorunlu kıldığını ve devletin bu gereklilikler nedeniyle özel sektörü destekleyen yönünün ön plana çıkması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. BM, özel ve kamusal faaliyetlerin gerçekleşmesi için istikrarlı, etkin ve adil bir yasal ve düzenleyici çevre yaratılmasını öngörmektedir (Güler, 2003: 107-108).

AB, yönetim modelinin şekillendiği bir başka yapılanma olmuştur. AB, *Avrupa Yönetişimi Beyaz Kitabı* ile yönetim modelini detaylandırmış ve iyi yönetim ilkelerini; açıklık, katılım, hesapverebilirlik, etkinlik ve uyum olarak sunmuştur. AB, iyi yönetim ilkeleri ile birliğin uluslararası kurumların etkinliğinin artırılmasını desteklediğini belirtmektedir (Delice, 2013: 5). AB'nin birlik içerisinde güvenliği sağlama güdüsü, yıllar içerisinde birlik güvenliğinin sadece askeri değil ekonomik, çevresel ve sosyal politikalar ile de sağlanabileceği görüşüne evrilmiştir. AB, uluslararası sorunları ortak sorumluluk savıyla güçlendirerek "dış yönetim" ile ülkelerin kamu politikalarına nüfuz etmeye ve belirlediği kuralların ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından benimsenmesine çalışmaktadır (Lavenex, 2004: 684-685). Uluslararası kurumların etkinliğinin artırılması, özellikle çevre ve enerji gibi alanlarda sosyal sorumluluk ve ortak gelecek söylemiyle AB'nin sermayeye daha çok yer açmasına olanak sağlamaktadır (Lavenex, 2004: 692).

Dış yönetim ve devletin sınırlandırılması gibi sonuçları ile yönetim modelleri, uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen bir bürokrasi ve küresel elit oluşması sonucunu doğurmuştur (Bayramoğlu, 2005: 411). Uluslararası kurumlar ülkelerin ekonomik ve siyasi politikalarının şekillendirilmesine çalışmakta ve devletlerin erkini sınırlandırarak dışarıdan devlet politikalarını denetleyen birer hiyerarşi yapısı oluşturmaktadır. Yönetim modeli ile diğer toplum katmanları yanında yönetim süreçlerinde yer alan sermaye, bu uluslararası kurumların "gölge yönetimi" altında çifte korumaya sahip olmaktadır.

Dünya Bankasının küresel ekonomiye tanıttığı yönetim modeli, Bankanın yapısal uyarılma kredileri ile ekonomik nüfuzunu geliştirmiş, OECD'nin Düzenleyici Reform Programı ile kaynak tahsisine yoğunlaşarak devlet yönetimlerinde uygulanmaya başlanmış, BM'nin Yerel Gündem 21 programının demokratik yönetim savı ile meşruiyetini artırmış ve AB'nin iyi yönetim modeli ile de ulusötesi kimliğini güçlendirerek modeli küresel yapıya kavuşturmuştur. Yönetim modelinin çıkışı ve gelişimi süreçlerinde bu küresel aktörler, yönetim tanımı ve modeline farklı boyutlar ekleyerek yönetimin ülke ekonomilerinde daha etkin uygulanmasını sağlamışlardır.

2000'li yıllara gelindiğinde özel sermayeye daha çok yer açma ve nüfuzlarını artırma kaygısıyla bu küresel aktörlerin 'ayrı ayrı' yönetmek yerine 'ortaklaşa' yönetme yoluna gittikleri görülmektedir. Küresel ticaret başta olmak üzere uluslararası politikaların belirlenmesi ve ulusal-bölgesel-küresel politikaların yönlendirilmesi için uluslararası kuruluşlar birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Dünya Bankası, BM, OECD, AB ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi küresel aktörler küresel arenada güçlerini artırmak için güç birlikleri kurmaya başlamış, politika ve faaliyet alanları ile ilgili belirlemek istedikleri kurallar ve

uygulamak istedikleri yöntemler ile ilgili iş birlikleri yaparak 'birlikte' yönetmeyi seçmişlerdir. Böylece ülkeler üzerindeki nüfuzlarını artıran ve güçlerini daha çok hissettiren bu küresel aktörler, uygulamak istedikleri politikaların etkilerini artırmışlardır.

Bu işbirliği içerisinde birlikte yönetme, yönetim modelinin kuramsal alt yapısını değiştirmemekle birlikte modele yöntem açısından farklılık getirmektedir. Küresel aktörler sadece kendi faaliyet alanları doğrultusunda ülke politikalarını şekillendirmek yerine işbirliği içerisinde küresel politikaları beraber yönlendirmeye başlamış ve özel sermaye ile çokuluslu şirketler lehine ülkeler ve küresel politikalar üzerindeki hakimiyetlerini artırmışlardır. Ortaklaşa yönetim (cooperative governance) olarak ifade edilebilecek bu yöntem; uluslararası kurumların çeşitli ortaklıklar yoluyla devletlerin erkini sınırlandırarak ülkelerin ekonomik ve siyasi politikalarını dışarıdan yönetmesi ve sermaye lehine gerekli piyasa düzenlemelerini yapma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel aktörlerin işbirliği (cooperation) üzerine kurulan farklı yöntem ve ortaklıklarla küresel ekonomik politikaların belirlendiği bu 'ortaklaşa' politika belirleme ve 'ortaklaşa' politika yönlendirme yönteminde küresel aktörlerin dünya ekonomisi üzerindeki güçlerini ve denetimlerini artırarak sermayeye açılan yeri genişletme gayreti görülmektedir.

Levi-Faur, yönetim modelini kuralların sistemi olarak tanımlarken yönetim için dört perspektif tanımlamaktadır. Bunlar; devletin gücünün ve otoritesinin azaltılarak iş dünyası ve uluslararası piyasalara devredilmesi, devletin yönetimden çıkarılması (degovernancing), özel sektörü destekleyen devlet merkezli bir yönetim ve "büyük yönetim" (big governance) olarak tanımladığı düzenleyici kapitalizmdir (Levi-Faur, 2012: 10-13). Levi-Faur'un perspektif yaklaşımından yola çıkarsak yönetimin uluslararası kuruluşların karma ortaklıklar kurmak suretiyle ulus devlet otoritesini azaltarak özel sektöre faaliyet alanı açma gayreti olan ortaklaşa yönetim yöntemini son perspektif olarak tanımlamak mümkündür. Bu doğrultuda ortaklaşa yönetim; uluslararası aktörlerin ulusal ve küresel piyasaları daha güçlü regüle edebilmeleri için farklı yöntemler ve karma ortaklıklar ile uyguladıkları bir yönetim modeli olmaktadır.

Çokuluslu şirketler ile özel sektörün yine başrolde olduğu ortaklaşa yönetim modeli; çokuluslu şirketlerin ulusal piyasalara girdiklerinde uygulanmasını istedikleri küresel hukuk kurallarının uluslararası kuruluşlar tarafından garanti edilmesine olanak sağlayan çoklu bir yapı ortaya koymaktadır. Yönetim modelinde BM'nin DTÖ kurallarına uyulmasının piyasayı güçlendireceği argümanı gibi çıkışlara sahip olan bu ortaklık yapısı, ortaklaşa yönetim ile bir ileri aşamaya taşınmakta ve yönetim modelinin uygulanmasına 'çapraz ve karma' bir yapı kazandırmaktadır.

Makalede; karşılaştırmalı vaka analizi yöntemi ile altı uluslararası kuruluşun (AB, DTÖ, BM, OECD, Dünya Bankası, IMF) çalışmaları, birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak incelenmiş, bu kuruluşların ortak politika uygulamaları tespit edilerek bu uygulamalar sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda uluslararası kuruluşların; diğer aktörlerin politika organlarında yer almak, birbirlerinin politikalarını yönlendirmek, diğer aktörün politikalarını benimsemek, ortak politika uygulamak, politika çağrısında bulunmak ve ortak rapor yayınlamak temel yöntemleri ile politika yönlendirmesi yaptıkları belirlenmiştir. Makale, altı uluslararası kuruluşun bu altı yöntem altında yürüttükleri politika çalışmalarını incelemektedir.

Makalenin ilk uygulama incelemesinde AB ve DTÖ'nün uluslararası işbirliklerinin yoğunlaştığı alanlar incelenmekte ve bu iki uluslararası aktörün hangi ortaklık uygulamaları ile politikalarını belirledikleri araştırılmaktadır. İkinci inceleme BM ve OECD'nin ortaklaşa yönetim uygulamalarını ortaya koymakta ve bu aktörlerin ortaklaşa politika belirleme süreçlerini irdelemektedir. Makalenin üçüncü uygulama örneği BM, OECD ve Dünya Bankasının birlikte yürüttükleri politikaları ve küresel politikaları yönlendirmede nasıl ortaklıklar kurduklarını incelerken dördüncü uygulama incelemesi özellikle ticarette engellerin kaldırılması için BM, OECD ve DTÖ'nün hangi yöntemlere başvurduğunu ortaya koymaktadır. Makalenin uygulama içeren son bölümünde küresel ticaretin canlandırılması için Dünya Bankası, DTÖ ve IMF ortak politika yönlendirme uygulamaları incelenmekte ve bu küresel aktörlerin ortaklaşa yönetim uygulamaları belirlenmeye çalışılmaktadır.

Makale yönetim modeline katkıda bulunmaya çalışarak 'ortaklaşa yönetim' yöntemini literatüre sunma gayreti göstermekte ve uluslararası kuruluşların işbirliği içerisinde birlikte yönetme yöntemlerini inceleyerek ortaklaşa yönetimin temel nüfuz etme yöntemlerini sınıflandırma amacı taşımaktadır.

Avrupa Birliği-Dünya Ticaret Örgütü

AB ve DTÖ, küresel ticaretin kolaylaştırılması ve dünya genelinde ticaret hacminin artırılması için çalışmalar yürüten iki küresel aktördür. Çok taraflı ticaret sisteminin yasal ve kurumsal organı olan DTÖ, hükümetlerin iç ticaret yasalarını ve düzenlemelerini nasıl yapacakları hususunda yasal bir çerçeve ortaya koymakta ve toplu görüşmeler ve müzakereler yoluyla ülkeler arasında ticari ilişkilerin geliştirildiği bir platform olmaktadır. DTÖ'nün temel görevleri; uluslararası ticaret müzakerelerine platform oluşturmak, ticaret anlaşmazlıklarını çözmek, ticaret anlaşmaları ile küresel ticarete kurallar koymak ve üye ülkelerin ticaret politikalarını izlemektir (AB, DTÖ, 2019a). AB

üyeleri arasında yer almakta ve DTÖ organlarında aktif görevler üstlenmektedir.

AB, 2. Dünya Savaşından beri uluslararası ticaret sisteminin geliştirilmesi için görev almakta ve DTÖ üyesi olarak küresel ticaretin etkinliğinin artırılması için çalışmaktadır. AB, ekonomik büyümenin sağlanması ve pazar erişimlerinin artırılması için uluslararası ticaretin belirli kurallara dayalı olarak geliştirilmesini desteklemektedir. Bu kapsamda DTÖ içerisinde AB Komisyonu marifetiyle temsil edilen AB, 28 üye ülkesi adına Birliğin menfaatlerini korumakta ve ticaret anlaşmalarının müzakerelerinde yer almaktadır (AB, DTÖ, 2019b).

AB, DTÖ çalışmalarında (AB, DTÖ, 2019a);

- Dünya ticaretini adil, öngörülebilir ve temel kurallara uygun hale getirmek,
- Küresel piyasaları Avrupa mal, hizmet ve yatırımlarının yararlanacağı şekilde modernize etmek,
- Temel DTÖ kurallarına AB'nin ve tüm ülkelerin uymasını sağlamak,
- DTÖ'yü üye olmayan ülkeler ve diğer uluslararası kurumların da katılımı ile daha interaktif hale getirmek,
- Gelişmekte olan ülkeleri DTÖ'ye dahil ederek onların da karar alma süreçleri ve küresel ekonomide yer almalarını sağlamak,
- DTÖ'nün dünya genelinde yürütmekte olduğu ticaret politikalarının sürdürülebilirliğine desteğini pekiştirmek için yer almaktadır.

Lavenex'in "Avrupalılışma" ifadesi son yıllarda "Avrupalılaştırma" olarak karşımıza çıkmakta ve AB uluslararası kuralların belirlenmesi ve uygulanmasında etkin rol almaktadır. Yine Lavenex'in "dış yönetim" olarak tanımladığı yöntem ile AB, uluslararası bir kuruluş ile birlikte ülkelerin karar alma süreçlerinde yer almaktadır (Lavenex, 2004: 684-685). AB ve DTÖ güçlü küresel aktörler olarak küresel ticaretin kolaylaştırılması ve üyelerin rekabet gücünün artırılması için ortak çalışmalar yürütmekte ve birlikte politikalar üretmektedir.

Politika Organlarında Yer Almak

AB, DTÖ'nün politika karar organlarında yer alarak DTÖ'nün politika mekanizmalarında bulunmakta ve DTÖ politikalarının Birliğin beklentileri doğrultusunda belirlenmesi için çalışmaktadır.

DTÖ nezdinde AB'yi, Parlamento ve Konsey adına Avrupa Komisyonu temsil etmektedir. Komisyonun AB adına müzakerede bulunma ve temsil yetkisi Konsey tarafından verilmektedir. Komisyon AB'nin müzakere pozisyonunu Konseyin ticaret politika komitelerine danışarak koordine etmektedir. Komisyon ayrıca Avrupa Parlamentosu Uluslararası Ticaret Komitesini, DTÖ müzakereleri hakkında düzenli olarak bilgilendirmektedir. DTÖ'de bir anlaşma müzakere edilirken Komisyon, AB adına bu anlaşmayı imzalayabilmek için Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosunun resmi onayına ihtiyaç duymaktadır. Komisyon, DTÖ ile ilgili şikâyet ve başvuruları da yine Avrupa Konseyinin desteği ile cevaplamakta ve AB genelinde DTÖ politikaları ile gerekli tüm kurumlar ile irtibatla bulunarak AB menfaatleri doğrultusunda kararlar alınmasını sağlamaktadır (AB, DTÖ, 2019a).

DTÖ'nün en yüksek karar organı Bakanlar Konferansıdır ve AB burada AB Ticaret Komisyon üyesi ile temsil edilmektedir. AB Komisyonu AB'yi ayrıca Bakanlar Konferansı adına düzenli toplanan DTÖ Genel Konseyi ve dünya ticareti ile ilgili genel kuralları belirleyen, izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürüten diğer DTÖ organlarında da temsil etmektedir.

DTÖ'nün bir başka önemli organı DTÖ Parlamenter Konferansı'dır. Parlamenter Konferans, 1999 yılında Seattle'da Avrupa Parlamentosu ve Parlamentolar Arası Birlik ortak girişimi ile oluşturulmuştur. Konferansın amacı ticari konularda çok taraflı iş birliğine parlamenter boyut getirerek, uluslararası seviyede demokrasinin güçlendirilmesidir. Üye ülke parlamentolarının DTÖ ile daha yakın iş birliği oluşturması ile örgütün şeffaflığının güçlendirilmesi amacıyla bir deklarasyonun kabul edildiği Kasım 2001 tarihli Doha Dördüncü Bakanlar Konferansı'na katılan parlamenterler tarafından geliştirilen Konferans, daha sonra 17-18 Şubat 2003 tarihinde Cenevre'de toplanmıştır. 18. Konferans, Doha Kalkınma Turundan kaynaklanan ana hususları incelemek ve DTÖ'den konu hakkında bilgi almak için parlamenterlere bir olanak sağlamıştır. Konferans özellikle parlamenterler arasında tecrübe ve fikir paylaşımına ortam oluşturmuş, çok taraflı ticaret müzakere süreçlerine doğrudan katılan hükümet temsilcileriyle etkileşim ortamı yaratmış ve uluslararası ticarete kapasite geliştirme ve teknik yardım programlarını gerçekleştiren öncü kurumların temsilcileriyle diyalog ortamı sağlamıştır. 19. DTÖ Parlamenter Konferansı Şubat 2003 tarihinde *Nihai Deklarasyonu* kabul etmiştir. Bakanlar Konferansları sırasında yapılan düzenli parlamento toplantıları DTÖ faaliyetlerinin etkinliğini denetlemek ve geliştirmek amacını taşımaktadır (Guliyev: 2008, 4).

Katılımcıların DTÖ faaliyetlerini izlediği, DTÖ çalışmalarındaki etkinliği ve adaleti artırmak için fikirler geliştirdiği, DTÖ prosedürlerinin şeffaflığının artırılması

için öneriler geliştirilen ve her yıl toplanan Konferans son toplantısını Buenos Aires’de 9 ve 10 Aralık 2017 tarihlerinde yapmıştır (AB, DTÖ, 2019b).

Avrupa Komisyonu, AB adına DTÖ’nün politika organlarında yer almak suretiyle Birliğin talep ve beklentilerini DTÖ organlarına ve DTÖ’ye iletmekte, Avrupa’nın ekonomik beklentilerini bu organlarda dile getirmekte ve DTÖ politikalarının AB beklentileri doğrultusunda şekillenmesi için politika yönlendirmesi yapmaktadır. AB, dayanışma yöntemi ile sadece AB genişlemesinde değil küresel alanda da ekonomik ve politik kararların belirlenmesi için politika organlarında yer almakta ve küresel ticaretin düzenlenmesini sağlayarak sermaye akışının artırılmasına destek olmaktadır (Lavenex, 2004: 687).

Politika Yönlendirmek

Avrupa Komisyonu DTÖ’yü modernize etmek ve dünya ticaret kurallarını küresel ekonominin rekabet şartlarına uygun hale getirmek istemektedir. AB’nin DTÖ sistemini modernize etmekteki amacı; dünya ticaret kurallarının küresel ekonominin rekabet şartlarına uygun hale getirilmesi yanında DTÖ’nün izleme rolünün güçlendirilmesi ve DTÖ anlaşmazlıkları çözüm mekanizmasında yaşanan sorunların giderilmesidir.

Avrupa Konseyi 28-29 Haziran 2018 tarihlerinde yukarıda sayılan amaçlar doğrultusunda DTÖ sisteminin modernize edilmesi için çalışmalar yapmak üzere Avrupa Komisyonunu görevlendirmiştir. Avrupa Komisyonu tüm üyeleri ile yapılan görüş alışverişi sonrasında konu ile ilgili bir Kavram Raporu hazırlamış ve basın açıklaması ile bu Rapor duyurulmuştur (EC, 2018).

Avrupa Komisyonu 2018 yılında yaptığı basın açıklamasında, DTÖ’nün yıllardır küresel ticaret için adil ve uygulanabilir kurallar belirlediğini ve dünya ticaretine belirli kurallar sunduğunu dile getirmiştir. AB, küresel rekabete daha fazla ayak uydurulması gereken bu dönemde DTÖ’nün nasıl modernize edilmesi gerekliliğini sunulan Kavram Raporunda belirttiklerini ifade etmiştir. AB, değişen dünyada DTÖ’nün değişmediğini ve dünya ticaretinin gelişebilmesi için DTÖ sisteminin daha etkin ve tekrar faydalı hale getirilmesinde AB’nin gereken lider rolü üstleneceğini belirterek AB’nin çok taraflı ticaret sistemine inandığını ifade etmiştir (EC, 2018).

Diğer yandan AB üçlü görüşmeler kapsamında DTÖ’nün önemli üyeleri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Japonya ile de konuyu görüşerek son AB-Çin Zirvesinde bir G20 ülkelerinin de bulunacağı bir çalışma grubu oluşturulması kararına varmıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından DTÖ'nün modernize edilmesindeki başlıca gerekler (EC, 2018);

- DTÖ kurallarının ekonomik, politik ve teknolojik gelişmelere cevap verememesi,

- Süregelen ticaret savaşlarında DTÖ'nün çözüm mekanizmaları üretmekte zayıf kalması,

- Pazar kurallarını bozan oluşumların tespit edilerek gereken önlemlerin alınması,

- Ekonomik oluşumlar için gerekli piyasa şartlarının oluşturulamaması,

- Ülkelerin çıkarışan çıkarları ve esnek olmayan prosedürler nedeniyle DTÖ üzerindeki baskının artması,

- DTÖ'nün ticari anlaşmazlıkları çözmek için oluşturulan kolu DTÖ Temyiz Organı üyelerinin aday gösterimlerinin engellenmesi nedeniyle temyiz mekanizmasının çalışamaz hale gelmesi,

- DTÖ'nün pek çok üye ülke tarafından izleme sisteminin şeffaflığı ile ilgili eleştiri almasıdır.

AB, Kapsam Raporu ile verilen önerilerin DTÖ sistemini daha etkili hale getireceğini ve tüm üyelerin bundan fayda sağlayacağını öne sürmektedir (AB, 2018). Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Kavram Raporu DTÖ'nün 23 yıllık geçmişine bakarak değişim gerekliliğini vurgulamaktadır. Avrupa Komisyonu DTÖ sisteminin modernize edilmesi için üç alanda çalışmalar yapılmasını önermekte ve bu alanlar için ayrı raporlar sunmaktadır. Bu alanlar; kural koyma ve gelişimin sağlanması, mevcut çalışma-şeffaflık ve anlaşmazlıkların çözümüdür.

Kavram Raporunun altında yer alan ilk raporun birinci maddesi DTÖ'nün uluslararası ticarete kural koyma rolü ile ilgili öneriler içermektedir. Özellikle Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması (SCM Agreement) çerçevesinde getirilen bu öneriler (AB, 2018: 3-6);

- Sistemi yeniden dengeleyecek ve ticaret alanına katkı sağlayacak kuralların belirlenmesi,
- Hizmet ve yatırım engellerini aşmak için yeni kurallar oluşturulması ve
- Küresel topluluğun sürdürülebilirlik hedeflerinin ele alınmasını içermektedir.

Sistemi yeniden dengeleyecek ve ticaret alanına katkı sağlayacak kuralların belirlenmesi için Avrupa Komisyonu;

- Şeffaflığın ve sübvansiyon bildirimlerinin geliştirilmesini,
- Devlete ait işletmelerin yönetimi ile ilgili kurallar belirlenmesini,
- Ticarete engel teşkil eden sübvansiyonların belirlenmesini önermektedir.

Komisyon, zorla teknoloji transferi de dahil olmak üzere hizmet ve yatırım engellerini aşmak üzere yeni kurallar oluşturulması için;

- Zorunlu teknoloji transferi ve diğer ticareti bozan politikalar da dahil olmak üzere piyasa giriş engellerinin, yabancı yatırımcıların ayrımcı muamelesinin ve sınır ötesi bozulmaların belirlenmesi,
- Dijital ticaretin önündeki engellerin ele alınmasını önermektedir.

Küresel topluluğun sürdürülebilirlik hedeflerinin ele alınması için AB'nin önerileri, DTÖ kurallarının 2015 yılında dünya liderleri tarafından belirlenen Sürdürülebilir Gelişim Hedeflerine, ticaretin değişen koşullarına ve üye ülkelerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi gerekliliğinin dikkate alınmasıdır.

İlk alt raporun ikinci maddesi kalkınma hedefleri kapsamında esneklikler sağlanması için yeni bir yaklaşım belirlenmesini öngörmektedir. Bu bölüm genel olarak özel ve lehte muamele şartlarının gelecek anlaşmalarda dikkate alınmasını, ekonomik analizler yapılarak yeni kurallar belirlenmesini ve mevcut anlaşmalara özel ve lehte muamele ile ilgili ek kurallar eklenmesini öngörmektedir (AB, 2018: 6-7).

Avrupa Komisyonunun üçüncü önerisi DTÖ'nün kural koyma faaliyetlerinin usule ilişkin yönlerini güçlendirmeye yönelik önerileri kapsamaktadır. Bu kapsamda; çok taraflı müzakerelerin geliştirilmesi, DTÖ Sekreteryasının destekleyici rolünün artırılması ve DTÖ üye ülkelerinin siyasi desteklerinin artırılması yönünde öneriler sunulmaktadır (AB, 2018: 7-8).

Kavram Raporunun ikinci alt raporunu AB'nin DTÖ'nün mevcut çalışması ve şeffaflığı üzerine sunduğu öneriler oluşturmaktadır. AB, şeffaflığın ve bildirimlerin iyileştirilmesi ile ilgili (AB, 2018: 9-11);

- Komite seviyesindeki izlemenin daha etkin hale getirilmesini,
- Bildirimlerin uyumluluğunun geliştirilmesi için teşvikler uygulanmasını,

- Kasıtlı ve tekrarlanan uygunsuzluklar için yaptırımlar belirlenmesini,
- Karşı bildirim uygulamasının etkin işletilmesini,
- Ticaret politikası gözden geçirme mekanizmasının güçlendirilmesini önermektedir.

AB alt raporda ayrıca pazara erişim sorunlarının giderilmesini, DTÖ kural setlerinin kademeli olarak ayarlanmasını, etkin olmayan komitelerin sayılarının azaltılmasını önermektedir (AB, 2018: 11-12).

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Kavram Raporunun son alt bölümü anlaşmazlıkların çözümüne ayrılmıştır. Avrupa Komisyonu, ABD'nin DTÖ Temyiz Organı seçimlerini bloke etmesi ve mekanizmanın etkin çalıştırılmamasına değinmekte ve temyiz mekanizmasının etkin işlemesi için önerilerde bulunmaktadır. Komisyon, ABD'nin vetosu ile ortaya çıkan bu durumu temyiz süreleri ve organlardaki üyelerin görevleri de dahil olmak üzere tüm sistemin düzenlenmesi için önemli gördüğünü belirtmekte ve sistemin etkin işlemesi için önerilerini sunmaktadır (AB, 2018: 13-17).

AB, DTÖ çalışmaları ile ilgili yaptığı yorumlar ve Kavram Raporu aracılığıyla sunduğu öneriler ile DTÖ'nün işleyiş ve yönetişimi ile ilgili DTÖ faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması için öneriler sunmakta ve uluslararası ticareti yönetmek üzere politikalar üretmektedir. AB, Tek Pazar koşullarını uluslararasılaştırmaya çalışmakta; sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması için kurallar belirlenmesi için uğraşmaktadır (Lavenex, 2004: 688).

AB, küresel ticaret kurallarının ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelere uygun belirlenmesi, uluslararası ticari sorunlara çözüm üretilmesi, AB için gerekli piyasa şartlarının oluşturulması ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılması için kurallar belirlenmesi gibi Avrupa sanayisini güçlendirecek alanlarda DTÖ politikalarını belirlemek üzere öneriler sunmaktadır. Özellikle elektrik ve gaz sektörleri özelinde enerji piyasalarına bakıldığında, AB'nin kurumsal ve düzenleyici kurallar belirlenmesi amacının arkasında AB şirketlerinin piyasa ekonomisine dahil edilme çabası açıkça görülmektedir. AB genişlemesinin ardında nasıl yeni ülkelerde AB sermayesine pazar erişimi sağlanması amacı varsa, DTÖ ile yapılan ortaklıkta da Avrupa sanayisine piyasada daha çok yer açma çabası olduğu görülmektedir. Bu nedenle AB, çokuluslu şirketleri için özel yatırım koşullarının belirlenmesini amaçlamaktadır (Lavenex, 2004: 693).

AB'nin DTÖ ticaret politikalarını yönlendirme çalışmalarının en önemli etkilerinden biri DTÖ'nün 22 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğe giren Ticaretin

Kolaylaştırılması Anlaşmasıdır. Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması (Trade Facilitation Agreement-TFA), küresel ticarete şeffaflığın ve uygulama birliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Anlaşmanın bir diğer amacı mekanizmaların belirlenmesi ile dış ticarete güvenilirliğin artırılmasıdır. TFA; gümrük prosedürlerinin belirlenmiş olması, uluslararası standartların kullanımının sağlanması, risk yönetimi gibi uygulamalar ile küresel ticarete belirsizlikleri önlenmesi, ticaret işlemlerinde güvenliği artırmayı ve prosedürlerin basitleştirilerek ticaret hacminin genişletilmesini amaçlamaktadır (DTÖ, 2021a). DTÖ araştırmalarına göre TFA'nın tam anlamıyla uygulanması halinde ticaret maliyetlerinin % 14,3 azalacağı ve küresel ticaret hacminin yılda 1 trilyon Dolar artacağı tahmin edilmektedir. DTÖ, bu tahminlerin gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek oranlarda gerçekleşeceğini öngörmektedir (DTÖ, 2021a). AB, dünya mal ihracatından %15,2, dünya ithalatından ise %14,7 oranında pay alarak, dünya mal ihracatında ve ithalatında ikinci sırada yer almaktadır. Hizmet ticaretinde de 112 milyar dolar ticaret fazlasıyla AB, dünyanın en büyük ihracat ve ithalatçısı konumundadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Bu durumu düşünüldüğünde AB'nin küresel ticaretin artırılması ile ekonomik gücünü daha da artıracığı ve Avrupa çokuluslu şirketlerinin ticaret hacimlerine katkıda bulunacağı açıktır.

Politikalarını Benimsemek

Dünya Ticaret Örgütü, pek çok alanda olduğu gibi standardizasyon alanında da kurallar, ilkeler ve politikalar belirlemek suretiyle küresel ticaretin geliştirilmesi için çalışmaktadır. Standartlar, etkiledikleri uluslararası pazar hacmi ile dünya ticaretindeki yerlerini giderek artırmaktadır. Mal ve hizmetlerle ilgili temel ve genel uygulanabilir kurallar ortaya koyan standartlar küresel ticaretin teknik ve belirlenmiş kurallar ile işlenmesini sağlamakta, teknolojiadaki gelişmeleri küresel pazarlara yansıtmakta ve bu pazarların gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Standartlar, mal ve hizmetler ile ilgili teknik gerekleri belirlemek suretiyle uluslararası uyumun sağlanmasında önemli dokümanlar olmaktadır. Ülkeler arası ortak ticaret dili oluşturulması, engellerin azaltılması ve küresel pazarın Avrupa Tek Pazarı gibi işlenmesinin sağlanmasında uluslararası uyumun katkısı büyük olmaktadır. Standartlar sağladıkları bu tek dil ve uyum olanağı ile DTÖ'nün küresel ticaretin geliştirilmesi, ticarete teknik engellerin azaltılması ve tarifelerin azaltılması gibi müzakere amaçları için önemli bir araç olmaktadır.

DTÖ, standardizasyonun temel ilkelerini şeffaflık, açıklık, tarafsızlık ve uzlaşma, etkinlik ve uygunluk ve gelişim boyutu olarak belirlemiştir. Şeffaflık ilkesi; standart iş programlarının, standart tekliflerinin, kılavuzların, standardizasyona

ilişkin dokümanların ve sonuçların en azından tüm DTÖ üyeleri arasında erişilebilir olmasının sağlanmasını öngörmektedir. DTÖ üyeleri hazırlanmakta olan standartlar ile ilgili bilgileri tüm üyeler ile paylaşmalı, yazılı görüş verilmesi veya katılım sağlanması için gerekli koşulları oluşturmalarıdır (DTÖ, 2011).

Açıklık ilkesi; uluslararası standart kuruluşlarının üyeliklerinin tüm DTÖ üyelerine açık olmasını ve standardizasyon faaliyetlerine katılımı tarafsızlık gözetilmesini aramaktadır. Bu ilke standardizasyon süreçleri yanında tüm politika oluşturma ve yönetim faaliyetlerinde de tarafsızlığı ve her üyenin katılımını sağlamaktadır (DTÖ, 2011).

Standardizasyon, ilgili tüm tarafların görüşlerinin teknik dokümanlara yansımaya ve uzlaşma ilkesine dayanmaktadır. Bu kapsamda tarafsızlık ve uzlaşma, üye ülkelerin ilgili kuruluşlarının uluslararası standart hazırlanma ve standardizasyon süreçlerine katılımlarının sağlanmasını ve bu sağlanırken hiçbir kesime ayrıcalık tanınmamasını ifade etmektedir. Uzlaşma, katılımcı tüm tarafların görüşlerinin dikkate alınmasını ve karşı görüşlerin de göz önünde bulundurulmasıyla karar verilmesini öngörmektedir. Tarafsızlık ve uzlaşmanın sağlanacağı ilk yer, standart kuruluşları içerisinde standart hazırlama çalışmalarında bulunan teknik organlardır. Bu teknik organlar (çoğu zaman teknik komite olarak adlandırılır) hazırlanmakta olan standartlar ile ilgili her kesimin görüşünün metinlere yansımaya sağlanmasını sağlamalıdır (Holeček, 2010).

DTÖ üyelerinin faydalarını korumak üzere standartların uluslararası ticareti kolaylaştırması ve ticarete teknik engelleri önlemesi gerekmektedir. Bu amaçla DTÖ, küresel ticareti kolaylaştırmak ve uluslararası ticari engelleri ortadan kaldırmak üzere Ticarete Teknik Engeller Anlaşmasını (Technical Barriers to Trade - TBT) uygulamaya koymuştur. DTÖ, TBT Anlaşması ile uluslararası ticarete mevzuat ve uygulama birliği sağlanmasını amaçlamakta, standartların kullanımını düzenlemekte ve teşvik etmektedir.

DTÖ'nün bir başka ilkesine göre standartlar, piyasa ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bilimsel gelişmelere uygun olarak hazırlanmalıdır. Standartların bu şekilde hazırlanabilmeleri için standardizasyon süreçlerinin de etkinliğinin sağlanması gerekmektedir. Etkinlik ilkesi standartların pazar şartları ve teknolojik gelişmelere uygun hazırlanması kadar bu standartların bölgesel (Avrupa, vb.) ve uluslararası kalitelerinin artırılmasını da içermektedir (Holeček, 2010).

DTÖ'nün uygunluk ilkesi, dünya genelinde yayınlanan standartları birbiri ile uyumluluğu ve bölgesel standart kuruluşları ile uluslararası standart

kuruluşlarının yayınladıkları standartların birbirleri ile uyumunun sağlanmasını kapsamaktadır. Uluslararası standart kuruluşları, standartlarda çakışma yaşanmaması için diğer bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ile çalışmalar yürütmeli ve iş birliklerini artırmalıdır. Bu iş birlikleri planlama aşamasından başlayarak standartların iş programına alınıp hazırlanması da dahil olmak üzere son metinlerin yayınlanmasına kadar sürdürülmelidir. Özellikle faaliyette buldukları bölgede önemli kuruluşlar olan Avrupa standart kuruluşlarının yayınladıkları standartlar için bu iş birliği kapsamlı olarak yapılmalı ve Avrupa standartları ile uluslararası standartların çakışmaları önlenmelidir (DTÖ, 2011).

Gelişim boyutu uluslararası anlamda gelişmekte olan ülkelerin uluslararası standardizasyon süreçlerinde yer almasını, ulusal anlamda da ilgili tüm paydaşların standart hazırlama süreçlerinde yer almasını düzenlemektedir. Bunun için standardizasyonun faydaları ve süreçler ile ilgili farkındalık çalışmaları yapılması, farklı kategorilerdeki paydaşların katılımlarının izlenmesi, zayıf olan ülke ve paydaşların desteklenmesinin sağlanması istenmektedir (Holeček, 2010).

Küresel ekonomik ticareti doğrudan etkileyen 500.000 standart bulunmaktadır ve OECD verilerine göre bu standartlar teknik düzenlemeler ile birlikte dünya ticaretinin % 80'den fazlasına (yaklaşık 4 trilyon dolar) etki etmektedir. Bu önemi nedeniyle standardizasyon ülke ekonomilerinde yerini giderek artırmaktadır (Algan, 2020: 179). AB ve Avrupa Standart Kuruluşları DTÖ'nün standardizasyon için belirlediği bu ilkeleri uygulamakta ve Tek Pazarın etkin işleme için standardizasyon faaliyetlerine ve DTÖ ilkelerine büyük önem vermektedir. AB, Avrupa Komisyonu aracılığıyla koordine ettiği Avrupa standardizasyon sisteminin etkinliğinin artırılmasını ve bu sayede Avrupa sanayisinin rekabet gücünün artırılarak AB'nin dünya ticaretindeki yerinin sağlanmasını istemektedir. Bu kapsamda Avrupa standart kuruluşlarının işleyişlerini koordine eden Komisyon, bu kuruluşlar tarafından hazırlanan standartların Avrupa pazarındaki etkinliklerinin artırılmasını öngörmektedir.

Avrupa standart kuruluşları ve AB ülkeleri de DTÖ ilkelerini temel standardizasyon ilkeleri olarak belirlemekte ve aday ülkelerin tam üyelikleri için bu prensiplere uyulmasını beklemektedir. DTÖ prensiplerine ve Avrupa standart kuruluşlarının üyelik kriterlerine uymayan ülkelerin üyelikleri gerçekleştirilmemektedir.

DTÖ Avrupa standartları ile uluslararası standartların çakışmasını önlemek için DTÖ üyeleri ve AB tarafından bu prensiplere uyulmasını ve küresel ticaretin standardizasyon uyumunun sağlanması ile kolaylaştırılarak artırılmasını desteklemektedir. Böylece DTÖ ve AB standardizasyon alanında

belirlenen kurallar ve ilkeler çerçevesinde ortak politika uygulayarak küresel standardizasyon sistemini ortaklaşa yönetmektedir.

Gerek DTÖ standardizasyon ilkelerinin Avrupa standardizasyon sisteminde uygulanması gerekse TBT Anlaşmasının benimsenmesi standartların ülke ekonomilerine katkılarını artırmıştır. İngiliz Standartlar Enstitüsü (BSI) tarafından yapılan ve 1921-2013 yıllarını kapsayan bir araştırmaya göre standartlar İngiliz ekonomisine 8,2 milyar Pound katkıda bulunmuştur. BSI araştırmasına göre standartların ülke ihracatına yıllık katkısı da 6,1 milyar Pound olmuştur (BSI, 2019). Alman Standartlar Enstitüsü (DIN) tarafından yapılan araştırma da % 1'e yaklaşan gayri safi milli hasıla katkısı (2002-2006 yılları için) ile standartların Alman ekonomisine yıllık katkısının yaklaşık 16,77 milyar Euro olduğunu ortaya koymaktadır (DIN, 2000).

Birleşmiş Milletler-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

BM, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşam standartlarının yükseltilmesi, sosyal ilerlemenin sağlanması ve insan haklarının geliştirilmesi için kurulan uluslararası bir örgüttür. BM, ülkelerdeki refahın artırılması ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunulması için faaliyetlerde bulunmakta ve bünyesinde oluşturulan komiteler aracılığıyla küresel çalışmalar ile ilgili kararlar almaktadır.

OECD, ekonomik büyüme ve finansal kararlılık sağlayarak refahın artırılması ve yoksulluk ile mücadele edebilmeleri için ülkelere destek olmaktadır. OECD, üye ülkeler ve OECD bölgesi içerisinde olan olayları izleyerek uzun ve orta vadeli ekonomik gelişmeler ile ilgili belirlemeler yapmaktadır.

BM ve OECD küresel rekabetin etkinleştirilmesi ve kurallara bağlanması için ilkeler belirlemek üzere ortaklıklar kurmakta ve birbirlerinin politikalarını desteklemekte ve birlikte politika belirlemektedir.

Politikalarını Benimsemek

BM Küresel İşbirliği Sözleşmesi (UN Global Compact) rekabet içindeki iş dünyasında ortak bir kalkınma kültürü oluşturulması için evrensel ilkeler öneren yenilikçi bir kurumsal sorumluluk yaklaşımıdır. Sürdürülebilir ve kapsamlı küresel ekonomi vizyonu ile hareket edilen Sözleşmeye taraf olunması gönüllülük esasına dayanmaktadır.

OECD, Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği Sözleşmesini benimseyerek bu yaklaşımın tarafı olmuştur. OECD, sürdürülebilir ve kurumsal sorumluluk olarak milenyum gelişim hedeflerine ulaşmak için gelişmekte olan ekonomilerin

ekonomik performanslarının ve özel sektörün gücünün artırılması ile yoksulluğu azaltmanın mümkün olduğunu dile getirmektedir.

OECD, BM tarafından belirlenen hedeflere ulaşılması için ülkelerin öncelikle uluslararası kurallara ve mevzuata uymalarının önemli olduğunu dile getirmekte, sonrasında da insanların temel ihtiyaçları olan su, elektrik, yol, eğitim gibi olanakları eşit ve adil bir şekilde sunmak için çalışmaları gerektiğini belirtmektedir.

OECD ayrıca ülkelerin dünya genelinde diğer ülkeler ve kuruluşlar ile iletişim ve iş birliği içerisinde olarak sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmak için çalışmalarını işaret etmekte ve Sözleşmedeki rolünü, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak iş ortamının sağlıklı gelişmesiyle sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak olarak belirtmektedir.

OECD bu doğrultuda;

- 60 ülkenin uyumlaştığı Yatırımlar İçin Politika Çerçeve Belgesi yayınlayarak iç ve dış kaynakların hareketlendirilmesi için pratik bir araç oluşturmuştur;

- Özel Sektör Katılımı İlkeleri ile kamu-özel sektör ortaklıkları için ilkeler belirlemiş ve bu tip ortaklıklar için kılavuz ortaya koymuştur;

- Uluslararası İşletmecilik ve Finansman Faaliyetlerinde Mülkiyet ve Şeffaflık Beyanı ile kurumsal yönetim, vergilendirme, rekabet, kurumsal sorumluluk gibi alanlarda iş etikleri belirlemiştir;

- Çokuluslu Şirketler İçin Kılavuzlar yayınlayarak küresel ticaret alanındaki en kapsamlı uluslararası kurumsal sorumluluk dokümanına imza atmıştır.

BM faaliyetlerinde yukarıda sayılan dokümanları esas almakta ve OECD tarafından sunulan politika belgelerini öncelikli olarak uygulayarak vergilendirme, sorumluluk, rekabet gibi konularda OECD yayınlarını kılavuz kabul etmektedir. BM, politika belirlediği alanlarda OECD'nin politikalarını benimsemekte ve bu kurum tarafından yayınlanan istatistik, kılavuz ve raporları esas almaktadır.

Belçika, Kanada, Almanya, İtalya, Türkiye gibi ülkeler OECD kılavuzlarını uygularken Brezilya, OECD Çokuluslu Şirketler İçin Kılavuzlar dokümanını sadece uygulamakla kalmayarak temas noktaları oluşturulması ve kılavuza uygun faaliyette bulunulması için bağlılık belgesini de kabul ederek bu dokümanı ülkesinin iç mevzuatına dahil etmiştir (OECD, 2014: 16). Fransa ve Almanya ihracat kredilerine baş vuracak şirketler için OECD Çokuluslu Şirketler

İçin Kılavuza uyma zorunluluğu getirmiştir (OECD, 2014: 36). OECD kılavuzunun uygulanmasını gerekçe göstererek İtalya, Bangladeş Eylem Planı hazırlayarak İtalyan tekstil şirketlerinin bu ülkede faaliyette bulunması ve işbirlikleri yapması için zemin hazırlamıştır. Aynı şekilde Fransa ve İngiltere de şirketlerinin Hindistan'da faaliyetlerini artırmaları için OECD kılavuzunu kullanmaktadır (OECD, 2014: 30).

Birlikte politika yönlendirmesi yapan ve birbirlerinin politikalarını benimseyen bu küresel aktörler sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla iş ortamının iyileştirilmesi ve özellikle az gelişmiş ülkelerde sermayenin hareketine olanak sağlayacak iş ilkelerinin belirlenmesi için faaliyetlerini sürdürmektedir. Böylece bu aktörler ulusal bürokrasileri daha fazla küresel baskı altında bırakarak çok uluslu şirketlere hareket alanı yaratmaktadır (Balci, 2005: 2).

Ortak Politika Uygulamak

BM ve OECD, yayınladıkları dokümanlar ve uyguladıkları politikalar ile BM Küresel İşbirliği Sözleşmesinin gereklerini yerine getirmektedir. OECD Çokuluslu Şirketler Kılavuzu ile BM ile aynı ekonomik etik ve değerleri benimsemekte ve insan hakları, sanayi ilişkileri ve yolsuzlukla mücadele ile ilgili yapılması gerekenleri bu dokümanda ortaya koymaktadır. OECD Kılavuzları hükümetlere ve işletmelere öneriler sunarken BM Küresel İşbirliği Sözleşmesi işletmelere kurumsal sorumlulukları ile ilgili bir kamu platformu sunmaktadır (OECD, 2019a).

BM Küresel İşbirliği Ofisi ve OECD Sekreteryası tarafından ortaklaşa hazırlanan Çokuluslu Şirketler Kılavuzu, BM ve OECD'nin bu alanda yayınladıkları dokümanların ve önerilerinin birleştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Kılavuz geniş bir uzlaşma sonucunda hazırlanmış, BM ve OECD'nin ayrı ayrı yayınladıkları dokümanlardan daha kapsayıcı ve tamamlayıcı bir doküman olmuştur.

Kılavuz, BM ve OECD üye ülkeleri ve bu bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler için kurumsal sorumluluk ilkelerini ortaya koymakta ve uluslararası standartları belirlemektedir. Kılavuz, ihtiyari kuralları benimsemekle kalmayarak bu kuralların uygulanması ile ilgili uygulama ve takip mekanizmaları da geliştirmektedir (OECD, 2005).

BM ve OECD'nin ortak Kılavuzu iki küresel aktörün işbirliklerini artıran ve birlikte politika belirlemelerini sağlayan bir çalışma olmuştur. Kılavuz, iş dünyası, iş piyasaları, hükümetler ve tüm toplum gözetilerek hazırlanmıştır. Sürdürülebilir ve kapsayıcı küresel piyasalar için uluslararası ilkeler öngören Kılavuz, küreselleşme şartlarında rekabet edebilmeye yönelik eylemler belirlenmesine aracılık etmektedir.

BM Küresel İşbirliği Sözleşmesi ve OECD'nin işletmelere yönelik kılavuzlarını birleştiren doküman, böylece hem BM'nin (insan hakları gibi) hem de OECD'nin (vergi, yolsuzlukla mücadele gibi) faaliyet ve politika alanlarını da birleştirmiş olmaktadır. Doküman hükümetler ve işletme yöneticileri ile bir araya gelenebilecek platformlar oluşturulması, ağlar ve diyalog ortamları yaratılması, toplantılar düzenlenmesi ve ortaklık projeleri geliştirilmesi ile sorunlara çözüm önerileri oluşturulmasını amaçlamaktadır (OECD, 2005).

Kılavuz işletme faaliyetlerinin hesap verilebilirliğini ve şeffaflığını artırmak, iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlamak için kullanılacağı gibi BM ve OECD bu doküman ile ayrıca uygulama ve takip mekanizmaları da önermektedir. Kılavuzun ortaya koyduğu prensip ve uygulama pratikleri ihtiyari nitelikte olmakla birlikte Kılavuzu uygulamaya taraf olan ülke ve işletmelerin bu prensipleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Örneğin Kılavuzun işletmeler için öngördüğü kurumsal rapor hazırlanması prensibi, iki yıl içinde işletmelerin BM Küresel İşbirliği kurallarını nasıl uyguladıklarını ve BM'nin temel ilkelerinin geliştirilmesine nasıl katkı sağladıklarının raporlanmasını öngörmektedir. Sürdürülebilir gelişim sağlanması, kalitenin geliştirilmesi, daha iyi hesap verilebilirliğin sağlanması ve iyi uygulamaların paylaşılması amacıyla öngörülen bu prensibi işletmelerin uygulaması beklenmektedir. Bu çalışma ulusal temas noktaları aracılığıyla ve OECD'nin uygulamaları paralelinde diğer ülke pazarlarında sıkıntı yaşayan -Guatemala'da sorun yaşayan Kore ve Zambiya'da sorun yaşayan Kanada şirketleri gibi- işletmelerin sorunlarının tartışılmasına da katkı sağlamaktadır (OECD: 2005, 7).

OECD Çokuluslu Şirketler Kılavuzu, bir politika dokümanı olarak BM ve OECD'nin ortak küresel politikalarını ortaya koymakta ve bu iki aktörün kurumsal şirketler için uluslararası kabul edilmiş kurallar belirlemesini ve bu işletmelerin küresel ticarete yaşadıkları sorunların giderilmesini sağlamaktadır. Bu kılavuz çerçevesinde Fransa, Kanada, Litvanya, Türkiye gibi ülkeler temas noktalarını güçlendirmek için çalışmalar yürütmekte, Belçika, Kanada, Almanya, İtalya, Hollanda ve İngiltere tekstil gibi sektörlerde şirketlerin faaliyet alanını geliştirmek üzere eylem planları yayınlamakta ve teşvik edici faaliyetler planlamaktadır (OECD, 2014: 17, 21). Fransa, İtalya ve İngiltere, Bağladeş ve Hindistan gibi ülkelerde şirketlerinin faaliyet alanını genişletmek için eylem planları ve anlaşmalar yapmaktadır (OECD, 2014: 30). OECD, Börzel ve Risse'nin "gölge hiyerarşi" tanımından bir adım öteye geçmekte ve özel sektörün gizli denetleyicisi olmanın yanında sermayenin küresel ticarete yaşadığı sorunların çözümü için politikalar belirlemektedir (2009: 116).

Birleşmiş Milletler-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü-Dünya Bankası

Dünya Bankası, İkinci Dünya Savaşının ardından 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası adıyla kurulmuş, 1947 yılında BM'nin özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliği kazanmıştır. Dünya Bankası, 189 ülkenin üye olduğu dünyanın en büyük kalkınma bankasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve ortak refahın artırılması amacıyla yönelik çalışmalar yürüten ve 130 noktada ofisi bulunan Bankanın çatısı altında beş kuruluş bulunmaktadır. Dünya Bankası yoksullukla mücadele, istikrarlı ekonomik büyüme ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için tüm sektörlerle çeşitli yollarla destek ve kaynak sağlamaktadır. Banka ayrıca iklim değişikliği, salgın hastalıklar ve göçmenler gibi küresel sorunların çözümü konusunda da politikalar üretmektedir (Dünya Bankası, 2019a).

Dünya Bankası, BM ve OECD gibi ekonomik büyümenin sağlanması ve refahın artırılması için küresel politikaları yönlendirmekte ve çeşitli ekonomik araçlar ile ülkelerin yapısal dönüşümlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Ortak Politika Uygulamak

BM, OECD ve Dünya Bankası, uluslararası vergi sorunlarına çözümler geliştirmek ve vergi alanında küresel politikalar oluşturmak amacıyla Nisan 2016'da Vergi İşbirliği Platformunu (The Platform for Collaboration on Tax-PCT) oluşturmuştur. PCT, G20 Finans Bakanları tarafından olumlu karşılanmış ve kısa sürede küresel vergilendirme alanında önemi artan bir girişim olmuştur.

PCT, gelişmekte olan ülkelere teknik danışmanlık sağlamak ve BM tarafından belirlenen hedeflere katkı sunulması amaçlarıyla öne çıkmıştır.

BM, OECD ve Dünya Bankası bu Platform ile (Dünya Bankası, 2019b);

- Daha güçlü bir vergi sistemi geliştirilmesi,
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sistemin uygulanabilmesi,
- Bu amaçlar doğrultusunda vergi politikaları ile ilgili bir diyalog ortamı oluşturulması,
- Vergi konularında teknik danışmanlık sağlanması,
- Küresel vergilendirmenin etkinliğinin artırılması ve bu alanda kapasite oluşturulması,
- Vergi ile ilgili küresel bilgi üretilerek paylaşılması,

- Uluslararası vergi konularında standartlar oluşturulması için çalışmalarını yürütmektedir.

PCT uluslararası vergilendirme ile ilgili ortak kılavuzlar oluşturmakta ve kapasite güçlendirmek için temel alanları belirlemektedir. PCT, Orta Vadeli Gelir Stratejisi ile BM'nin 2030 hedeflerinin uygulanmasını desteklemekte ve ülkelerin liderliğinde yürütülen vergi reformlarını koordine etmek için önemli bir ortak yaklaşım belirlenmesini sağlamaktadır (Dünya Bankası, 2019b).

PCT Şubat 2018'de ilk küresel konferansı olan Vergilendirme ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Konferansını düzenleyerek, 106 ülkeden beş yüze yakın katılımcıyı bir araya getirmiştir. Konferansın temel alanları;

- Yurtiçi kaynak seferberliği,
- Sürdürülebilir ekonomik gelişme, yatırım ve ticarete vergilerin rolü,
- Vergilerin sosyal yönü (eşitsizlik, beşeri gelişim ve refah gibi),
- Vergi kapasitesinin artırılması,
- Vergilendirmede iş birlikleri olmuştur.

Konferans vergilendirme alanında küresel bir diyalog oluşturularak gelecekteki küresel vergilendirme hedeflerinin ve politikalarının belirlenmesini sağlamıştır (Dünya Bankası, 2019c).

BM, OECD ve Dünya Bankası; vergi alanında küresel politikalar oluşturmak ve uluslararası vergi sorunlarına çözümler geliştirmek amacıyla ortaklaşa politikalar uygulamakta ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere küresel alanda vergi kurallarının belirlenmiş olmasını sağlamaya çalışmaktadır. PCT kapsamında özellikle gelişmekte olan ülkelere şeffaf ve öngörülebilir bir yatırım ortamı yaratılması ve aynı zamanda vergi tabanlarının korunması için tasarlanmış önlemler uygulanmaktadır. Böylece vergi düzenlemelerinin küresel olması ve uluslararası standartların tutarlı bir şekilde uygulanması yoluyla daha belirli bir yatırım ortamı sağlanması amaçlanmaktadır. PCT'nin ülkelerdeki karşılığı bu platformun etkin işlemesi için kamu kurumlarının görevlendirilmesi, PCT için resmi web siteleri oluşturularak eğitim faaliyetleri düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel aktörlerin bu çabası, çokuluslu şirketler için az gelişmiş ülkeler ve ticaret yapacakları alanlarda farklı ülkelerdeki vergi koşullarının belirlenmiş olmasını sağlayıp çokuluslu şirketler için öngörülebilir bir yatırım ve ticaret ortamı yaratırken diğer yandan da bu şirketlerin belirlenmiş oranlarda vergilerini ödemelerini sağlamaktadır. Bu ortamın yaratılması ve

sürdürülebilir ve etkili bir yönetim sergilenmesi için uluslararası toplum devreye girmektedir (Börzel ve Risse, 2009: 122).

Politika Çağrısında Bulunmak

BM, OECD ve Dünya Bankası çevrenin korunması ve çevre ile ilgili olumsuz koşulların giderilmesi için çalışmalarda bulunmaktadır. Bu küresel aktörler karbon salınımının azaltılması ve iklim değişikliğine uygun alt yapının oluşturulması için G20 ülkelerine ve liderlerine çağrıda bulunmuşlardır.

İklimsel Geleceğin Finanse Edilmesi Raporu ile çevreye uygun alt yapının tasarlanması ve çevre sorunlarına uygun olarak altyapının tekrar değerlendirilmesini talep eden bu kurumlar, karbon emisyonunun azaltılması ve yeni çevre uygulamalarının devreye sokulması için hükümetleri gerekli çalışmaları yapmaya davet etmektedir.

Bu uluslararası aktörler G20 hükümetlerinin çevre sorunlarına duyarlı politikalar geliştirmelerini ve iklim değişikliği ile ilgili önlemlerin alınabilmesi için mali ve yapısal reformlar yapılmasını istemektedir (OECD, BM, DB, 2018).

OECD yetkilileri çevre sorunlarına duyarlı politikalar geliştirilmesinin ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını dile getirmekte ve çevre ile ilgili hızlı bir şekilde uygulamalar geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. İklimsel Geleceğin Finanse Edilmesi Raporu enerji, ulaşım, bina ve su altyapısının sera gazı emisyonuna %60 etkisi olduğunu ortaya koyarak özel ve kamu finansmanı sağlayacak yöntemler önermektedir. BM, OECD ve Dünya Bankası Raporun uygulanması ve politika çağrısının cevaplanması için iyi ve hızlı bir planlamaya ihtiyaç olduğunu belirtmekte ve G20 ülkelerinin bu kapsamda finansman yöntemleri geliştirmesini talep etmektedir.

Raporda düşük karbon hedefi için yapılması gereken temel eylemler (OECD, BM, DB, 2018);

- Sürdürülebilir ve esnek planlama yapılması,
- Düşük karbon teknolojileri, iş modelleri ve servislerinin artırılması için inovasyonun geliştirilmesi,
- Düşük karbon için mali sürdürülebilirlik sağlanması,
- Uzun dönemli çevre riskleri ve çevre fırsatlarına uygun finansal sürdürülebilirlik sağlanması,
- İklim finansmanının yeniden tasarlanması,

- Şehir yönetimlerinin düşük karbon ve çevreye duyarlı politikalar uygulamaları için yetkilendirilmesi olarak belirlenmiştir.

OECD'nin rapor kapsamında yaptığı analizler düşük karbon alternatifleri için yapılacak yatırımların yapısal reformlar ile desteklenmesinin 2050 yılında küresel gayri safi hasılda %5'e varan bir artış sağlayacağını ortaya koymaktadır. OECD analizleri bu ekonomik getiri yanında, hava olayları nedeniyle oluşan ekonomik zararın da azalacağını ve yakıt tasarrufunun artacağını göstermektedir.

OECD, hükümetlerin petrol, kömür veya gazı sübvans etmek için yılda yarım trilyon dolar harcadığını ve bu nedenle düşük emisyonlu altyapı yatırımı yapılarak karbondan arınmanın sağlanması için yeterli kaynak kalmadığını belirtmektedir. Yapım aşamasındaki veya planlanan elektrik santralleri, elektrik üretiminden kaynaklanan emisyonların neredeyse iki katına çıkmasına neden olurken, teşvikler yeşil enerji ve altyapıya geçmeye ve tüm sektörlerde yayılacak engeller zayıf kalmaya devam edecektir. Diğer yandan iklim değişikliğinin yarattığı hava olayları, ülkeleri ve insanları büyük ölçüde tehdit etmektedir. Dolayısıyla kamu politikaları çevre sorunlarını ve ileride yaşanabilecek sorunları dikkate alarak planlanmalıdır (OECD, BM, DB, 2018).

BM Çevre Grubunun yayınladığı rapora göre son dört yılda çevre üzerine yürütülen küresel politikalar olumlu sonuçlar vermekte ve uluslararası finansmanın düzenli bir şekilde artırılması ile çevre sorunlarının çözümlenmekte olduğu görülmektedir. Ancak gelişmeler uluslararası bu kuruluşlar tarafından yeterli bulunmamaktadır (OECD, BM, DB, 2018).

Üçlü küresel yapılanma G20 ülkelerinin ekonomik ve politik güçlerini birleştirerek önümüzdeki 12 yılda artması beklenen çevre sorunlarına çözümler üretmesini ve çevreye yatırım yapılarak karbon salınımlarının azaltılmasını talep etmektedir. Bu küresel aktörler çevre sorunlarının çözümü için ülke liderlerinden siyasal ve finansal destek beklerken çevre sorunlarına katkısı olan çokuluslu şirketlerden bir talepte bulunmamaktadırlar.

Uluslararası kuruluşların çevre sorunları ve iklim değişikliği üzerine çalışmaları, sosyal sorumluluk savı ile çokuluslu şirketleri bu alanlarda daha çok yatırım yapmaya teşvik etmekle birlikte, dikkatli bakıldığında Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması gibi çabaların çokuluslu şirketler ve gelişmiş ülkeler için farklı olanaklar sunduğu görülmektedir. Özellikle AB Emisyon Ticareti Sistemi karbon ticaretini düzenleyerek ülkeler için bir ticaret ortamı oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü-Dünya Ticaret Örgütü

BM, OECD ve DTÖ birçok farklı politika alanında güçlerini birleştirerek küresel politikaları belirlemekte ve yönlendirmektedir. Bu üç küresel aktör özellikle küresel ticaret ve ticaret hacminin artırılması için ortak çalışmalar yürütmekte ve belirledikleri politikaların uygulanmasını sağlamaktadır.

Ortak Rapor Yayınlamak

BM, OECD ve DTÖ küresel ticaret hacminin artırılması ve özel sermayenin faaliyetlerinin kolaylaştırılması için politikalar belirlemekte ve bu politikaları uygulamak için dokümanlar yayınlamaktadır. Bu küresel aktörler birlikte ve ayrı ayrı uluslararası ticarete yaşanan sorunların çözümü, küresel ticaret istatistiklerinin ve ticaretin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri yakından takip etmektedir (OECD, 2019b).

Bu küresel aktörler küresel ticaretin geliştirilmesi için durum belirlemesi yaptıkları ve politika önerilerini sundukları raporlar hazırlamaktadır. Bu raporlardan biri de G20 Liderlerinin talebi ile hazırlanan ve G20 ekonomilerinin 16 Ekim 2018-15 Mayıs 2019 tarihleri arasında uyguladıkları ticaret politikalarını ortaya koyan DTÖ'nün 21. izleme raporu olan G20 Ticaret ve Yatırım Tedbirleri Raporudur. Küresel ticaret ile ilgili ölçümler yanında hizmet ticareti ve fikri mülkiyet hakları ile ilgili bölümleri de olan Rapor, kapsadığı dönemde G20 ülkelerinin ticaretin kolaylaştırılması ve genel olarak ticaret ile ilgili aldıkları tedbirleri ortaya koymaktadır. Rapor, küresel aktörlerin politika alanlarına yönelik yol haritaları belirtilmekte ve G20 ekonomilerinin uluslararası ticaret sistemi kurallarına ve küresel kuruluş üyelik sorumluluklarına uygun davranmalarının beklendiğini hatırlatmaktadır (OECD, DTÖ, BM, 2019).

Raporda dönem boyunca G20 ekonomilerinin; tarife artışları, ithalat yasakları ve ihracat için yeni gümrük prosedürleri gibi 20 yeni ticareti kısıtlayıcı tedbir uyguladıkları belirtilmektedir. Aynı dönemde bu ülkeler ithalat tarifelerinin kaldırılması veya azaltılması, ihracat vergileri ve ihracatta gümrük işlemlerinin kaldırılması veya basitleştirilmesi gibi ticareti kolaylaştırmaya yönelik 29 önlem uygulamıştır. Ticareti kolaylaştırıcı bu önlemlerin bir önceki izleme döneminden 1,8 kat artarak 397,2 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir (OECD, DTÖ, BM, 2019: 2).

Rapor, 2018 yılının ikinci yarısı ve 2019 yılının ikinci yarısında da mal ticareti ve gayrisafi yurtiçi hasıllalarda düşüş olduğunu ortaya koymakta, küresel ticaret için daralma ve belirsizlik risklerinin devam ettiğini belirtmektedir (OECD, DTÖ,

BM, 2019: 7). İzleme döneminde uluslararası kurallara uygun olmayan işlemler hakkında yürütülen soruşturmalardan bahsedilmekte ve G20 ekonomilerinin DTÖ'nün çeşitli anlaşmalarına uyum rakamları verilmektedir. DTÖ'nün küresel ticareti kolaylaştırmak ve uluslararası ticari engelleri bertaraf etmek üzere uygulamaya koyduğu TBT Anlaşması ile ilgili de Raporda ayrıca değerlendirmeler yapılmakta ve son izleme döneminde TBT uygulamalarının özellikle sağlık ve çevre konularında yoğunlaştığı belirtilmektedir.

Ülkeler genelinde ticari kaygıların arttığına değinen Rapor, DTÖ'nün anlaşmazlıkların çözümü sisteminin G20 ülkeleri tarafından sıklıkla kullanıldığını belirtmekte, özellikle tarım alanında belirlenecek politikalar için ülkelerin beklentileri özetlenmektedir. Ticareti Kolaylaştırma Anlaşmasına da değinen Rapor, birçok DTÖ üyesi ülkenin bu anlaşma için ulusal onay proseslerini yürütmekte olduğunu belirtmektedir (OECD, DTÖ, BM, 2019: 8-9).

Hizmet ticareti ile ilgili olarak G20 ülkelerinin ticareti kolaylaştıracak tedbirler aldığı ifade edilen Raporda fikri mülkiyet hakları ile ticaret arasındaki bağın güçlendirilmesinin önemine değinilmektedir. Fikri mülkiyet hakları ile ilgili yasal ve yönetsel alt yapının geliştirilmesi gerekliliği belirtilmekte ve fikri mülkiyet hakları sisteminin modernize edilmesi talep edilmektedir. Raporda balıkçılık sübvansiyonlarına da yer verilmekte ve devam edilen bu uygulamanın yanında elektronik ticaret, yatırımların kolaylaştırılması ve KOBİ'ler ile ilgili de çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (OECD, DTÖ, BM, 2019: 8-9).

Rapor, BM, OECD ve DTÖ'nün uluslararası ticaret ile ilgili ortak politikalarının ortaya konduğu ve bu uluslararası kuruluşların küresel ticaret sistemini ortaklaşa yönetme gayretlerini belirleyen bir dokümandır. Bu küresel aktörler yönetimin sorumluluğunu ülkelere bırakarak, hizmet üretim ve sunumunun piyasa mekanizması koşullarına bırakılması için çalışmaktadır (Balıcı, 2005: 4). Böylece gerek ticareti kısıtlayıcı gerekse ticareti kolaylaştırıcı tedbirler ile küresel ticaret hacminin artırılması ve sermayenin hareket alanını genişletecek politikalar belirlenmesi sağlanmaktadır.

Pandemi dönemini de küresel ticaretin seyrini yakından takip eden söz konusu uluslararası kuruluşlar Kasım 2020'de bir rapor yayınlayarak pandemi sürecinin verilerini paylaşmışlardır. Bu verilere göre; salgın öncesi de yavaşladığı ifade edilen dünya mal ihracatı yılın ikinci çeyreğinde ABD doları cinsinden % 21 azalmış, yine bir önceki yıla göre ticari hizmetler ihracatı da % 30 azalmıştır (OECD, DTÖ, BM, 2019). TBT ve diğer uluslararası anlaşmaların detaylı bir şekilde incelendiği Raporda, ticareti kolaylaştırıcı tedbirler ve ticaretini kısıtlayıcı önlemler de paylaşılmaktadır. Rapor, TBT başta olmak üzere uluslararası

anlaşmalara uyumun sağlanması tavsiyelerini içermektedir. Uluslararası kuruluşlar tarafından ülkelere sunulan anlaşmalar, düzenlemeler ve kurallar, bu kuruluşların ülkelerde iyi yönetim uygulamasının yasal gerekçesini oluşturmaktadır. Böylece bu uluslararası kuruluşlar sürdürülebilir ve etkili politikalar yürütülmesi amacıyla sermayenin hareket alanını artıracak ekonomik ve politik kararlar alınmasını sağlamaktadır (Börzel ve Risse, 2009: 122).

Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Ticaret Örgütü

IMF, ekonomik sıkıntı içerisinde bulunan ülkelere finansal yardımda bulunmak üzere kurulan ve merkezi ABD’de bulunan küresel bir aktördür. IMF, kuruluşa bağlı 189 ülke ile küresel alanda finansal iş birliği sağlamayı, dünyada ekonomik büyümeyi geliştirmeyi, finansal istikrarı güvence altına almayı ve yoksulluğu azaltmayı amaçlamaktadır. IMF’nin en temel amacı ülkelerin döviz kurları işlemleri ve uluslararası ödemelerini gerçekleştirdikleri uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamaktır. Bu amaçla 2012 yılında hazırlanan IMF talimatı, küresel istikrarı sağlamak üzere tüm makroekonomik ve finansal sektörleri kapsamaktadır.

IMF, DTÖ ve Dünya Bankası ile ortak çalışmalar yürüterek küresel para sisteminin güçlendirilmesi için çalışmaktadır. Bu küresel aktörler en son ticaret gerilimlerinin azaltılması ve ticaretin önemine tekrar odaklanılması için Bali’de (Endonezya) bir araya gelerek ekonomik büyümeyi destekleyen çok taraflı ticaret sisteminin önemini ifade etmişlerdir. Uluslararası ticaret sisteminin mükemmel olmadığını ancak mevcut kuralların küresel ticareti daha işler hale getirdiğini ifade eden kuruluşlar, hükümetlerin desteği ile küresel ticaret konularında iş birliklerinin artırılabilirliğini belirtmiştir. DTÖ’nün küresel ticaretin %98’sini kapsadığını belirten aktörler, ülke ekonomilerinin ve pazarların entegrasyonunun önemine değinmişlerdir. İşletmeleri desteklemenin küresel ekonomik büyümeye katkısının dile getirildiği toplantıda özel sermayenin desteklenmesinin dünya genelinde refahı artıracağı vurgulanmıştır (DTÖ, 2018).

Bu küresel aktörler ticaret sisteminin daha işler hale getirilmesi ve küresel para piyasalarının geliştirilmesi ile dünya genelinde ekonomik büyümenin artacağını ve yoksulluğun azaltılacağını ifade ederek küresel ekonomi ve ticaret politikalarını birlikte yönlendirmektedir.

Ortak Rapor Yayınlamak

IMF, Dünya Bankası ve DTÖ 2018 yılında yayınladıkları Ticaret ve Kapsayıcı Büyümenin Yeniden Canlandırılması Raporunda yüksek büyüme potansiyeline sahip ticari alanlar, kapsayıcılık için ticaret ile ilgili uygulanması gereken

politikalar ve küresel ticaret sisteminin uluslararası ekonomilerdeki rolü ortaya konmaktadır. Rapor, G20 liderlerinin yatırım ve ticaretin ekonomik büyümenin ve gelişimin sağlanması ve verimliliğin artırılması yönündeki görüşlerinin desteklendiğini ifade etmektedir (IMF, DB, DTÖ, 2018).

Rapor, ticari entegrasyon için bilişim teknolojileri gibi yeni alanların desteklenmesi gerektiğini belirtmekte, elektronik ticaret ve hizmetler gibi gelişmekte olan sektörler ile ilgili politikalar benimsenmesi halinde küresel rekabetin geliştirileceğini, özellikle kadın istihdamı başta olmak üzere istihdamın ve verimliliğin artırılacağını ve yaşam standartlarının geliştirileceğini ifade etmektedir. Raporda DTÖ müzakerelerinin etkinleştirilmesinin uluslararası ticaretin ve ekonomik refahın artırılması için önemli olduğuna değinilmektedir. Küresel aktörler uluslararası ticaret sisteminin şeffaflığının artırılmasının ve gelişmekte olan alanların desteklenmesinin küresel ticareti geliştireceğini vurgulamaktadır (IMF, DB, DTÖ, 2018: 4-5).

Küresel aktörler 2016 yılının ortalarında yatırım kararlarına bağlı olarak artan küresel ekonomik gelişmenin yavaşlamasına değindikleri Raporda, ticaret reformlarının küresel ticaret üzerindeki teşvik edici etkisinden bahsetmekte ve bu reformların tekrarlanması küresel büyüme için önemli olduğunu dile getirmektedir. Açık ve kuralları belirlenmiş olan bir küresel ticaret ortamında yatırım yapmanın önemine de değinen aktörler, bu sayede ticarete teknik engellerin azaltılacağını ve yerel uygulamalar ile uluslararası uygulamalar arasında uyum sağlanacağını ifade etmektedir (IMF, DB, DTÖ, 2018: 7-8).

IMF, Dünya Bankası ve DTÖ'nün daha önceki öngörülerinin de gerçek olduğunu dile getiren bu küresel aktörler üretim verimliliğinin artırılması ve 2001 yılından beri yavaşlayan ekonomik gelişmenin artırılması için küresel reformların devam etmesine ve dijital ekonomi, elektronik ticaret gibi alanlarla ilgili düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Raporda ayrıca DTÖ'nün uluslararası anlaşmalarının küresel ticaret üzerindeki olumlu etkisinden de bahsedilmekte ve ülkelere küresel ticaretin uluslararası kurallarına uyum çağrısında bulunmaktadır (IMF, DB, DTÖ, 2018: 7-8).

Bölgesel ticaret anlaşmalarının küresel durumunun belirtildiği Raporda, bu anlaşmaların ticari entegrasyon için önemli olduğuna ancak bu anlaşmaların küresel ticaret üzerindeki etkisinin DTÖ anlaşmaları ve müzakereleri kadar olumlu olmayacağına değinilmektedir. Küresel aktörler bu kapsamda DTÖ anlaşmalarının etkin uygulanmasında ülkelerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerektiğini belirtmektedir (IMF, DB, DTÖ, 2018: 33).

Rapor, DTÖ üyelerinin Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşmasını, Bilgi Teknolojileri Anlaşmasını genişletme anlaşmasını ve her tür tarım sübvansiyonu yasaklama sözleşmesini ve 2017’de de e-ticaret ve yatırım kolaylaştırma gibi küresel ticaret sorunlarına ışık tutan anlaşma ve uygulamaları ortaya koymaktadır. DTÖ üyelerinin tamamı desteklemese de bu uygulama ve anlaşmalar üyelerin katılımına açıktır. Raporla bu aktörlerin küresel ticaretteki başarısının müzakere başarısının sürekliliği ve reformları birleştirme becerisine bağlı olduğu belirtilmekte ve günümüzün hızla değişen ticari ortamında bölgesel ve ikili anlaşmalar yerine çok taraflı anlaşmaların devamına önem verilmesi gerektiği, bu anlaşmalarda da küresel ticaretin mevcut koşullarına uygun düzenlemeler yapılması gerekliliği ifade edilmektedir. Ulusal çıkarların küresel çıkarlara bağlı olduğunun belirtildiği Raporla, ekonomik entegrasyon ve karşılıklı bağımlılıkların derinleşmesinin aslında küresel uyumu artırarak uluslararası ticaret ve büyümeyi artıracığı vurgulanmaktadır (IMF, DB, DTÖ, 2018: 36).

Daha önce de belirtildiği gibi Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşmasının etkin uygulanmasının ticaret maliyetlerini % 14,3 azaltacağı ve küresel ticaret hacmini yılda 1 trilyon Dolar artıracığı öngörülmektedir. Bu da çokuluslu şirketlerin küresel ticaret hacminin önemli oranda genişlemesi demektir. Teknoloji ürünleri de küresel ticaret içerisinde yaklaşık 1 trilyon Dolar hacme sahiptir. Bilgi Teknolojileri Anlaşmasına taraf 82 DTÖ ülkesi, bilişim teknolojileri alanında dünya ticaret hacminin %97’sine sahiptir (DTÖ, 2021b). Aralık 2015’te düzenlenen Nairobi Bakanlar Konferansı’nda 50’den fazla üye, şu anda yıllık 1,3 trilyon Dolarının üzerinde değerde ek 201 ürünü kapsayan Anlaşmanın genişletilmesini tamamlamıştır (DTÖ, 2021b). Bilgi Teknolojileri Anlaşması ve bu Anlaşma kapsamında yapılan genişlemeler, konumlama cihazları, oyun konsolları, yazıcı kartuşları, manyetik rezonans görüntüleme cihazları gibi ürünlerde gümrük kesintilerine olanak sağlamakta ve çokuluslu şirketlerin pazar paylarını artırmaktadır. Bu veriler doğrultusunda Dünya Bankası, IMF ve DTÖ ortaklık yapısında da uluslararası kuruluşların, bilişim teknolojileri gibi yeni alanları destekledikleri, elektronik ticaret ve hizmet gibi sektörler ile ilgili politikalar benimsedikleri ve küresel ekonomilerin gelişmesi için ülke politikalarını yönlendirdikleri görülmektedir.

Uluslararası kuruluşların baskısı ile ulusal gıda stoklarının özelleştirilmesi, küresel tarım stokunun %60’ının çokuluslu şirketlerin eline geçtiği iddiasını güçlendirmekte ve tarımsal ticaretin görece serbestleşmesi çokuluslu şirketlerin gücünün artırılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca küresel üretim ve zincirlerinin artması yerel pazarları ortadan kaldırarak küçük üreticiler üzerinde baskı yaratmakta ve onları pazar dışında bırakmaktadır (Taşdoğan, 2019: 375-375). Özellikle DTÖ’nün tarım politikaları ülkelerin ulusal tarım

politikalarını çokuluslu tarım şirketlerine devretmekte ve endüstriyel tarımı yaygınlaştırmaktadır (Taşdoğan, 2019: 381). Endüstriyel tarımın yaygınlaşması sadece küçük üreticiyi piyasa dışında bırakmakla kalmamakta katkı maddeli veya genetiği değiştirilmiş organizmalar gibi unsurlar ile gıda üretiminde sağlıklı üretim sorununu da beraberinde getirmektedir.

Değerlendirme

Yönetişim, 1990'lı yıllarda başlayarak uluslararası kuruluşlar tarafından şekillendirildikçe etkisini artıran bir yönetim modeli olmuştur. Yönetişim, hükümete yönetme formülü üzerinde yükselirken yönetilen her 'paydaş' kendileri ile ilgili politikaları belirlemeye davet etmiştir.

Dünya Bankası tarafından yönetim literatürüne sunulan model, OECD ile kamu yönetimlerine nüfuz etmiş ve düzenleyici reformlar ile ülkelerde uygulanmaya başlamıştır. BM elinde küresel hukuk kurallarının belirlenmesini sağlayan model, AB ile uluslararası kimliğini güçlendirmiştir. AB, uluslararası kurumlar ve işbirliği yöntemleri ile yönetim ilkelerinin küresel piyasada da uygulanmasını sağlayarak sanayinin hareket alanını artırmaktadır (Lavenex, 2015: 694).

Bu aktörler yönetim modelini belirlerken bu küresel kurallardan başka yol olmadığına dair söylemleri ile modelin ülkelerde uygulanmasını garanti altına almış ve masada devlet-özel sermaye ve sivil toplum kuruluşları oluşumuna yer açarken işçi sınıfı, çevre örgütleri, tüketiciler, vb. kesimleri sivil toplum kuruluşu potasında eriterek özel sermaye tanımı altında çokuluslu şirketlere hem devlet hem de özel sermaye kimliği ile yer açmıştır. Böylece az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere yönetimin yeni formülü, piyasa adına regüle eden devletin bulunduğu yönetim modeli olmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde bu uluslararası kuruluşlar yönetim modelini ayrı ayrı formüle etmek yerine ortaklıklar kurarak birlikte uygulamayı tercih etmiştir. Bu ortaklıklar küresel politikalarda uluslararası kuruluşların etkinliğini artırmış, özel sermayenin küresel arenadaki hareket alanını çokuluslular lehine genişletmiş ve küresel aktörler tarafından belirlenen politikaların daha etkin ve hızlı uygulanmasını sağlamıştır. Bu kazanım alanları yanında, birlikte ve ortaklıklar kurarak yönetmek uluslararası aktörlerin birbirlerinin politikalarını çapraz kontrolüne de olanak sağlamıştır. Böylece son yirmi yılın yönetim şekli küresel aktörlerin işbirliği üzerine kurulan ve bu aktörlerin farklı yöntem ve ortaklıklarla küresel ekonomik politikaları belirlemesini sağlayan 'ortaklaşa' yönetme yöntemi olmuştur.

Makalede yönetim modelinin uygulamada farklılık gösteren 'ortaklaşa yönetim' yöntemi; uluslararası aktörlerin ulusal ve küresel piyasaları daha güçlü regüle

edebilmeleri için farklı yöntemler ve karma ortaklıklar ile uyguladıkları yönetim modeli yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem özel sermaye ve çokuluslu şirketlerin ulusal piyasalara girdiklerinde uygulanmasını istedikleri küresel hukuk kurallarının uluslararası kuruluşlar tarafından garanti edilmesine olanak sağlayan çoklu bir yapı ortaya koymaktadır. Ortaklaşa yönetim, dış yönetim ve devlet yerine yönetme suretiyle yönetim yöntemlerinin genişlemesine olanak sağlamaktadır. Kuramsal olarak yönetimden farklı bir yapıya sahip olmamakla birlikte yöntemlerin tasarımı farklılaşmakta, uluslararası kuruluşlar ulus devletler üzerindeki ekonomik ve politik nüfuzunu “çapraz ateş” şeklinde sürekli yayınlanan kural, regülasyon ve anlaşmalar ile artırırken devletlerin hareket alanı daraltılmaktadır.

Ortaklaşa yönetim yöntemi de, yönetim modeli gibi dışarıdan ve yatay olarak devlet yönetimlerine temas etmekte, uluslararası anlaşmalar ve üye olunan kurumların (AB gibi) kurallarının dayatılması ile devletlerin yönetim sorumluluğunu onlarda bırakırken kamu hizmetlerinin sunumu, sermayenin hareket alanı, malların serbest dolaşımı ve küresel ticaretin desteklenmesi gibi çok çeşitli amaçlar ile yürütmeyi özel sektörün inisiyatifine bırakmaktadır. Toplumsal sorumluluk, ortak sorumluluk ve toplumsal çıkarlar gibi söylemler (çevrenin korunması, insan hakları gibi) bu uluslararası kuruluşların ortaklaşa yönetiminin uygulama alanı bulmasını desteklemektedir. Toplumsal fayda ve kurumsal sosyal sorumluluk adı altında devletlerin küçültülmesini ve hizmetlerin sunumunun özel sektöre devrini sağlayan bu yöntem, küresel ticaretin yönetimini kolaylaştırırken ulus devletler nezdinde işçi sınıfının hakları, sosyal güvenlik, vergilendirme, vb. sermayenin önünde yer alan engellerin azaltılmasını olanaklı kılmaktadır.

Makale yönetim modeline uluslararası dokümanlar aracılığıyla katkıda bulunarak ‘ortaklaşa yönetim’ yöntemini tanıtmaya gayreti göstermiş ve uluslararası kuruluşların birlikte yönetme yöntemlerini inceleyerek ortaklaşa yönetimin temel nüfuz etme yollarını sınıflandırmaya çalışmıştır.

Makalede küresel aktörlerin farklı politika alanlarında oluşturdukları ortaklıklar incelenmiş ve teorik perspektifi değişmeyen yönetim modelinin uygulamada nasıl formüle edildiği araştırılmıştır. Bu kapsamda ilk uygulama incelemesi AB ve DTÖ ortaklığı olmuştur. AB ve DTÖ güçlü küresel aktörler olarak küresel ticaretin kolaylaştırılması, ticarete teknik engellerin azaltılması, ticari sorunlara çözüm bulunması, yatırım ortamı yaratılması ve kuruluş üyelerinin rekabet gücünün artırılması için ortak çalışmalar yürütmektedir. AB-DTÖ ortaklığının ilk ortaklaşa yönetim uygulaması, bu aktörlerin bir diğerinin politika organlarında yer almasıdır. AB, DTÖ’nün en yüksek karar organı Bakanlar Konferansında

AB Ticaret Komisyon üyesi ile temsil edilmekte ve DTÖ'nün bir başka önemli organı DTÖ Parlamenter Konferansında da yer almaktadır. DTÖ'nün birçok karar komitesi ve politika organlarında yer alan AB, küresel piyasaları Avrupa sermayesinin yararlanacağı şekilde modernize etmek istemekte, dünya ticaretini adil ve öngörülebilir kılmak için temel kuralların belirlenmesini istemektedir. Daha interaktif bir DTÖ yapısı talep eden AB, gelişmekte olan ülkelerin DTÖ'ye dahil edilmesini, bu ülkelerin karar alma süreçlerinde ve dolayısıyla küresel ekonomi sahnesinde yer almalarını istemektedir. AB, DTÖ'nün küresel ticaret politikalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması ve dolayısıyla Avrupa sanayisinin rekabet gücünün artırılmasını arzu etmektedir. AB ve DTÖ ortaklaşa yönetişiminin bir diğer uygulama yöntemi politika yönlendirmesidir. AB, DTÖ ekonomi politikalarını yönlendirmek suretiyle, DTÖ sistemini yeniden dengeleyecek ve küresel ticarete katkı sağlayacak kuralların belirlenmesini ve ekonomide sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasını istemektedir. AB, hizmet gibi gelişen sektörlerin desteklenmesi ve çokuluslu şirketlerin önündeki yatırım engellerini aşmak için DTÖ tarafından yeni kurallar oluşturulması talebiyle DTÖ politikalarını yönlendirmektedir. Bu politika yönlendirmesinin en güçlü örneğini TFA Anlaşmasında görmek mümkündür. TFA'nın etkin uygulanması halinde küresel ticaret hacminin yılda 1 trilyon Dolar artacağı tahmin edilmektedir. TFA, AB'nin küresel gücünün artırılması ve Avrupa çokuluslu şirketlerinin ticaret hacimlerinin geliştirilmesi için önemli bir araçtır.

AB, Avrupa sanayisinin rekabet gücünün artırılması, Tek Pazarın etkin işleminin sağlanması sonrasında da sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımına olanak sağlanması için AB yönetim ilkeleri ve üyelik kriterlerini ülkelere kılavuz olarak göstermektedir. Bu iki küresel aktörün bir başka ortaklaşa yönetim yöntemi AB'nin DTÖ politikalarını benimsemesidir. Standardizasyon alanında ilkeler belirleyerek uygulanmasını sağlayan DTÖ, standardizasyon sisteminin etkinliğinin artırılması ve standartların faydalarından yararlanmak suretiyle küresel ticaretin geliştirilmesini hedeflemektedir. AB ve Avrupa Standart Kuruluşları DTÖ'nün standardizasyon ilkelerini uygulayarak Tek Pazarın etkin işleminin, Avrupa standardizasyon sisteminin etkinliğinin geliştirilmesi ve bu sayede Avrupa sanayisinin rekabet gücünün artırılmasını amaçlamaktadır. AB ve DTÖ ortaklığı, AB sanayisi ve çokuluslu şirketlerine daha çok olanak sağlayarak sermayenin hareket alanının artırılmasını sağlamaktadır.

Makalenin ikinci ortaklaşa yönetim incelemesi, BM ve OECD'nin ortak politika belirleme ve yönlendirme çalışmalarıdır. Çokuluslu şirketler için uluslararası kurallar belirlenmesi, bu işletmelerin ticarete yaşadıkları sorunların giderilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, iş ortamının iyileştirilmesi, daha iyi hesap verilebilirliğin sağlanması ve iyi uygulamaların geliştirilmesi bu aktörlerin ortak

politika alanlarından olmaktadır. Bu iki küresel aktörün incelenen ilk ortaklaşa nüfuz yöntemi, birbirlerinin politikalarını benimsemeleridir. OECD, Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği Sözleşmesini benimseyerek BM tarafından belirlenen hedeflere ulaşılması için uygulanacak uluslararası kuralları kabul etmekte ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacak BM politikalarını benimsemektedir. BM de OECD'nin Yatırımlar için Politika Çerçeve Belgesini kabul ederek belgede önerilen yapıyı benimsemektedir. BM ayrıca OECD Özel Sektör Katılımı İlkeleri, Uluslararası İşletmecilik ve Finansman Faaliyetlerinde Mülkiyet ve Şeffaflık Beyanı ve OECD tarafından yayınlanan Çokuluslu Şirketler İçin Kılavuzlar gibi dokümanları da kabul ederek OECD'nin kamu-özel sektör ortaklıkları için belirlediği ilkeleri uygulamakta ve kurumsal yönetim, vergilendirme, kurumsal sorumluluk iş etiği çerçevelerini kabul etmektedir.

Yukarıda sözü geçen aktörler ortak politika uygulamak suretiyle de ortaklıkta bulunmaktadır. Çokuluslu Şirketler Kılavuzu, BM ve OECD üye ülkelerinde faaliyet gösteren işletmeler için kurumsal sorumluluk ilkelerini ortaya koymakta ve bu alanda uluslararası standartları belirlemektedir. BM Küresel İşbirliği Sözleşmesi ve OECD'nin işletmelere yönelik kılavuzlarını birleştiren doküman, BM'nin insan haklarının korunması gibi amaçlarına hizmet ettiği gibi OECD'nin vergi, yolsuzlukla mücadele gibi faaliyet alanlarını da kapsamaktadır. İşletme faaliyetlerinin hesap verilebilirliğini ve şeffaflığı artırmak, iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlamak için hazırlanan Kılavuz, belirlenen politikalar için uygulama ve takip mekanizmaları da önermektedir. Kılavuzun ortaya koyduğu prensip ve uygulama pratikleri ihtiyari olarak sunulmakla birlikte ülkelerin Kılavuzda belirlenen prensipleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu kılavuzlar ile İtalyan, Fransız ve İngiliz şirketleri az gelişmiş ülkelerdeki faaliyetlerini geliştirmekte, Almanya ve Fransa gibi ülkeler şirketlere ihracat kredileri vermekte ve Belçika, Kanada, Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkeler de şirketlerinin faaliyetlerinin artırması için ilave dokümanlar yayınlamaktadır. BM ve OECD ortaklığı, çokuluslu şirketler için yatırım ortamı sağlanması, çokuluslu şirketlerin küresel ticarete yaşadıkları sorunların giderilmesi ve iş ortamının iyileştirilmesine hizmet etmektedir.

Makalede incelenen bir başka ortaklık BM, OECD ve Dünya Bankası ortaklaşa yönetimidir. Bu üçlü sürdürülebilir ekonomik gelişmenin sağlanması, yatırım ve ticaret ortamının vergilerin rolü ile düzenlenmesi, uluslararası ticaret sorunlarına çözümler geliştirilmesi, çevre sorunlarının değerlendirilmesi için ortak politika belirlemektedir. Bu kuruluşların makalede incelenen ilk yöntemi ortak politika uygulamalarıdır. Uluslararası vergi sorunlarına çözümler geliştirmek ve vergi alanında küresel politikalar oluşturmak amacıyla Vergi İşbirliği Platformunu oluşturan BM, OECD ve Dünya Bankası, küresel

vergilendirme alanında düzenlemeler yapılmasını sağlamakta ve vergi sisteminin gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasına çalışmaktadır. Çokuluslu şirketler için yatırım yapacakları ülkelerde öngörülebilir bir vergi düzeni oluşturmayı amaçlayan aktörler, bu konuda G20 ülkeleri ile diyalog ortamı oluşturmakta ve vergi standartları hazırlanmasını sağlamaktadır. PCT'nin ülkelerdeki karşılığı özellikle gelişmekte olan ülkelere özel düzenlemeler yapılması, bu platformun etkin işleme için kamu kurumlarının görevlendirilmesi, PCT için web siteleri oluşturularak eğitim faaliyetleri düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aktörler sürdürülebilir ekonomik gelişmenin sağlanması söylemi altında çokuluslu şirketlere daha öngörülebilir bir yatırım ortamı hazırlamaktadır.

Bu üçlü ortaklığın bir başka işbirliği; çevre ile ilgili olumsuz koşulların giderilmesi için -karbon salınımının azaltılması ve iklim değişikliğine uygun alt yapının oluşturulması gibi- önerilerini G20 ülkelere politika çağırısında bulunarak iletmeleridir. Çevre sorunlarına duyarlı politikalar geliştirilmesinin ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını dile getiren aktörler, İklimsel Geleceğin Finanse Edilmesi Raporu ile yeni çevre uygulamalarının devreye sokulması için hükümetleri gerekli çalışmaları yapmaya davet etmektedir. Bu küresel aktörler çevre sorunları nedeniyle artan doğal afetlerin sebep olduğu maddi-manevi zararların önlenmesi için talepte buldukları G20 liderlerinin çevre için uluslararası finansman mekanizmalarını geliştirmelerini istemektedir. Küresel aktörler çevrenin korunması için ülkelerden siyasal ve finansal çözümler beklerken bu sorunlara yol açan başlıca aktör olan çokuluslu şirketleri çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlaması gereken 'paydaşlar' olarak görmemekte ve çevre ile ilgili çağrılarında bu tarafa davette bulunmamaktadır. BM, OECD ve Dünya Bankası ortaklığı yatırım ve ticaret ortamının kurallarının belirlenmesi ile sermayeye daha rahat bir hareket alanı açmayı amaçlamaktadır. Bu kuruluşların bir diğer faaliyet alanı olan çevre sorunlarının değerlendirilmesi ve iklim değişikliği ile ilgili yatırımların düzenlenmesi, sosyal sorumluluk kaygısı altında çokuluslu şirketler ve gelişmiş ülkeler için verimli bir pazar ortamı yaratılmasını sağlama amacı taşımaktadır. Ülkelerdeki yansımalarına bakıldığında enerji sektörü gibi büyük sektörler başta olmak üzere birçok alanda çokuluslu şirketlerin yatırım ortamının iyileştirildiğini ve bu şirketlerin devlet yerine hizmet sunduklarını görmek mümkündür.

Makalede incelenmekte olan bir başka ortaklık da BM, OECD ve DTÖ iş birliğidir. Küresel ticaret hacminin artırılması ve sermayenin faaliyetlerinin kolaylaştırılması için politikalar belirleyen küresel ortaklar birçok farklı politika alanında güçlerini birleştirmektedir. Makalede bu küresel aktörlerin yayınladıkları ortak rapor olan G20 Ticaret ve Yatırım Tedbirleri Raporu incelenmektedir. Küresel ticaret hacminin artırılması ve sermayenin faaliyetlerinin kolaylaştırılması için

politikaların belirlendiği Raporda, ticarete yaşanan sorunlara çözümler küresel ticaret istatistikleri ışığında sunulmaktadır. Ticaretin kolaylaştırılması ve ticaret ile ilgili alınan tedbirlerin ortaya konduğu Rapor ile küresel aktörlerin politika alanlarına yönelik yol haritaları belirtilerek ülkelerin üyelik sorumluluklarına uygun davranmalarının beklendiği hatırlatılmaktadır. Raporda ayrıca DTÖ'nün önemli anlaşmalarından olan TBT ile ilgili değerlendirmeler yapılarak TBT uygulamalarının sağlık ve çevre konularında yoğunlaştığı belirtilmekte ve özellikle çokuluslu şirketler için önemli olan tarım alanında belirlenecek politikalar ile ilgili öneriler sunulmaktadır. Uluslararası kuruluşlar tarafından ülkelere sunulan anlaşma ve kurallar, bu kuruluşların ülkelerde iyi yönetim uygulamasının yasal gerekçesini oluşturmaktadır. Bu kuruluşların raporları incelendiğinde ülkelerin TBT ve diğer uluslararası anlaşmalara uygun faaliyette bulunulmasının talep edildiği görülmektedir. Tüm bu politikalar incelendiğinde BM, OECD ve DTÖ ortaklığının amacının küresel ticaret hacminin artırılması ve özel sermayenin faaliyetlerinin kolaylaştırılması olduğu görülmektedir.

Makalede incelenen son uygulama örneği Dünya Bankası, IMF ve DTÖ ortaklığıdır. Bu aktörler de ortak bir rapor yayınlamak suretiyle küresel ticaret sistemi ile ilgili beklentilerini ortaya koymaktadırlar. Ticaret ve Kapsayıcı Büyümenin Yeniden Canlandırılması Raporunda; DTÖ müzakerelerinin etkinleştirilmesi ve ticaret sisteminin desteklenmesinin uluslararası ticareti artıracığına vurgu yapılmaktadır. Reformların küresel ticaret üzerindeki teşvik edici etkisinden bahsedilen Raporda DTÖ Anlaşmalarının küresel ticarete olan etkisi de anlatılmakta ve kuralları belirlenmiş olan bir ticaret ortamında teknik engellerin azalacağı ve yatırım yapmanın kolaylaşacağı belirtilerek, DTÖ anlaşmalarının etkin uygulanmasında ülkelerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri yolundaki beklentiler dile getirilmektedir. Bu ortaklıkta da küresel ticaret sisteminin düzenlenmesi ile sermayenin ve küresel ticaretin geliştirilmesi amacının benimsendiği görülmektedir. Bu ortaklığın en önemli karşılığı TFA ve Bilgi Teknolojileri Anlaşmaları gibi ticaretin teşvik edildiği ve gümrük kesintisi gibi maliyetlerinin azaltılarak çokuluslu şirketlerin küresel ticaretten aldıkları payın artırılması olarak gösterilebilir. Dünya Bankası, IMF ve DTÖ ortaklığının bir diğer önemli yansıması özellikle DTÖ tarafından şekillendirilen tarım politikalarıdır. Tarım politikalarının çokuluslu şirketler lehine şekillendirilmesi endüstriyel tarımı teşvik ederken küçük üreticiyi piyasa dışına itmekte, sağlıklı gıda üretimini tehlikeye sokmakta ve çokuluslu şirketlerin nüfuz alanını artırmaktadır.

Makalede yukarıda belirtildiği gibi altı uluslararası kuruluşun altı farklı ortaklık uygulaması ile ortaklaşa yönetim yöntemleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda uluslararası aktörlerin; politika organlarında yer almak, diğer

aktörün politikalarını yönlendirmek, politikalarını benimsemek, ortak politika uygulamak, politika çağrısında bulunmak ve ortak rapor yayınlamak suretiyle ulusal, bölgesel ve küresel politikaları yönlendirdikleri ve kamu politikalarını belirledikleri görülmüştür. Altı farklı nüfuz yöntemi ile ulusal politikaları yönlendiren bu aktörler, çokuluslu şirketler ile özel sektör için bürokrasinin azaltılarak yatırım ortamının iyileştirilmesi, sermaye lehine yönetim modeli ile oluşturulan hareket alanının genişletilmesi, ticarete teknik engellerin azaltılması, küresel ticaret kapasitesinin artırılması, ticari sorunlara çözüm üretilmesi ve yatırım ortamının iyileştirilmesi için çalışmaktadır. Yönetişim modeli ile aynı teorik perspektifi taşıyan ortaklaşa yönetim yönteminde devlet yerine uluslararası kuruluşların hakimiyeti esas olmakta ve çokuluslu şirketler lehine önerilen politikaların uygulanması bu aktörler tarafından -tek çözüm, tek yol- olarak ülkelere sunulmaktadır. Uluslararası bu kuruluşlar çevre sorunları, iklim değişikliği, çocuk haklarının korunması ve çocuklarla ilgili sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi, eğitim fırsatlarının artırılması, dünya üzerindeki eşitsizliklerin giderilmesi, ekonomik refahın artırılması gibi faaliyetlerle olumlu katkılar sunmakla beraber asıl olarak sermayenin hareket alanını genişletmeye ve çokuluslu şirketler için piyasa ekonomisini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Çokuluslu şirketler ise kurumsal sosyal sorumluluk adı altında çevrenin korunması, iklim değişikliğinin önlenmesi, insan haklarının korunması gibi faaliyetlerini meşrulaştıran söylemlerle hareket alanlarını artırmaktadır. Küresel ticaretin kurallarının belirlenmesini talep eden bu şirketler tüm dünya piyasalarını benzer kurallar ile donatarak daha çok kazanım elde etmek istemektedir. Küresel ticaretin kolaylaştırılması, ticarete teknik engellerin azaltılması gibi konularda anlaşmalar ve kurallar ile devletlerin elini kolunu bağlayan çokuluslu şirketler, işçi hakları, çalışanların refahı veya sosyal güvenlik gibi konularda bu kesimlerin lehine kurallar belirlenmesini istememektedir.

Uluslararası kuruluşlar ise küresel sermayenin rahat hareket etmesi için belirlenmiş olan kuralların piyasa lehine tekrar düzenlenmesi, standardizasyon ve piyasa gözetimi gibi yeni alanlarla küresel ticaretin hareket alanlarının artırılması, tarım ürünleri gibi alanlarda çokuluslu şirketler lehine ülkeler arası müzakerelerin sonuçlanması, hizmet ticareti gibi yeni alanlarda pazar hacminin geliştirilmesi ve küresel ticaret sisteminin etkinliğinin ve verimliliğinin sermaye lehine artırılması için kullandıkları yöntemleri genişleterek ve güçlendirerek sürdürmektedir. Uluslararası aktörler, çokuluslu şirketleri özellikle az gelişmiş ülkelere kurtarıcı güç olarak sunmakta ve teknik gereklilikler ve verimlilik artışı için gerekli olduğunu öne sürerek tartışmaya kapattığı politikaların uygulanmasını uluslararası hukuk ile garanti altına almaktadır. Ortaklaşa yönetim bu çerçevede son yirmi yılın yönetim yöntemi olarak uluslararası

aktörlerin küresel politikalara daha güçlü nüfuz etme yolu şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çokuluslu şirketler ile özel sektörün yine başrolde olduğu ortaklaşa yönetim modeli yöntemi, çokuluslu şirketlerin ulusal piyasalarda söz sahibi olmaları için uygulanmasını istedikleri yönetim ilkelerinin uluslararası hukuk ile uluslararası kuruluşlar tarafından garanti edilmesine olanak sağlayan çoklu bir yapı ortaya koymaktadır.

Kaynakça

AB (Avrupa Birliği) (2018). *EU Concept Paper on WTO Reform*. Brussels: AB.

AB, DTÖ (Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü) (2019). <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-and-wto/>. Son Erişim Tarihi, 01/08/2019.

AB, DTÖ (Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü) (2019b). <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/161/the-european-union-and-the-world-trade-organisation>. Son Erişim Tarihi, 02/08/2019.

Algan F M (2020). Standardizasyon Sisteminin Yönetimi, *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 4, 175-201.

Balcı A (2005). Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri, <https://web.karabuk.edu.tr/sait.asgin/Kamu%20Yönetiminde%20Çağdaş%20Yaklaşımlar%20ve%20hizmet%20sunumuna%20etkileri.pdf>. Son Erişim Tarihi, 06/02/2021.

Bayramoğlu S (2005). *Yönetişim Zihniyeti-Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*: İstanbul: İletişim Yayınları.

Börzel T ve Risse T (2009). Governance Without Government – Can it Work?, *Regulation & Governance*, 4, 113-134.

BSI (British Standards Institution) (2019). *Economic Benefits of Standards - Research Reports*, <https://www.bsigroup.com/en-GB/standards/benefits-of-using-standards/research-reports/>. Son Erişim Tarihi, 16/04/2021.

Delice E (2013). Uluslararası Örgüt Metinlerinde Yönetişim Ve Türkiye Pratiği: Teoriden Uygulamaya Bir İnceleme, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/667891>. Son Erişim Tarihi, 27/09/2019.

DIN (Deutsche Institut für Normung) (2000). *Economic Benefits of Standardization*. Berlin: DIN.

Dünya Bankası (1989). *Sub-Saharan Africa Report*. Washington: Dünya Bankası.

Dünya Bankası (2019a). *Who We Are?*, <https://www.worldbank.org/en/who-we-are>. Son Erişim Tarihi, 06/09/2019.

Algan F M (2021). Ortaklaşa Yönetişim-Uluslararası Kuruluşların Politika Yönlendirmesi. *829 Mülkiye Dergisi*, 45(3), 793-832.

Dünya Bankası (2019b). *Platform for Collaboration on Tax*. <https://www.worldbank.org/en/programs/platform-for-tax-collaboration>. Son Erişim Tarihi, 18/09/2019.

Dünya Bankası (2019c). *First Global Conference of the Platform for Collaboration on Tax - Taxation and the Sustainable Development Goals*, <https://www.worldbank.org/en/events/2017/06/06/first-global-conference-of-the-platform-for-collaboration-on-tax>. Son Erişim Tarihi, 18/09/2019.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) (2011). *Decisions and recommendations adopted by the WTO Committee on Technical Barriers to Trade since 1 January 1995, 9 June 2011 (11-2857)*, G/TBT/1/Rev.10: DTÖ.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) (2018). *WTO, IMF, World Bank and OECD heads call for new focus on trade as a driver of growth*, https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/dgra_10oct18_e.htm. Son Erişim Tarihi, 07/08/2019.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) (2021a), *Trade Facilitation*, https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm. Son Erişim Tarihi, 15/04/2021.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) (2021b), *Information Technology Agreement*, https://www.wto.org/english/tratop_e/inftec_e/inftec_e.htm. Son Erişim Tarihi, 15/04/2021.

EC (European Commission) (2018). *European Commission Presents Comprehensive Approach For The Modernisation of The World Trade Organisation*, Press Release, Brussels: EC.

Guliyev M (2008). *Dünya Ticaret Örgütü ve KEİ Üyesi Devletlerin Ekonomik Kalkınmaları, Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonu Raporu*, Kişinev.

Güler B (2003). Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye, *Praksis*, 9, 93-116.

Güzelsarı S (2004). Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları, *GETA Tartışma Metinleri Serisi*, No:66, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

Holeček M (2010). Use of WTO Principles in Standardization, *WP.6*, Cenevre.

IMF, DB, DTÖ (Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü) (2018). *Reinvigorating Trade and Inclusive Growth*, Report on Trade: IMF, WB, WTO.

Lavenex S (2015). EU External Governance in 'Wider Europe', *Journal of European Public Policy*, 11:4, 680-700.

Levi-Faur D (2012). From "Big Government" to "Big Governance"?, https://www.researchgate.net/publication/286958228_From_Big_Government_to_Big_Governance/link/5931305a0f7e9beee76c90f3/download. Son Erişim Tarihi, 06/02/2021.

McMichael P. (2009). Contemporary Contradictions of the Global Development Project: Geopolitics, Global Ecology and the Development Climate, *Third World Quarterly*, Vol.30, pp. 247-262.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2005). *The UN Global Compact and the OECD Guidelines For Multinational Enterprises: Complementarities and Distinctive Contributions*. Paris: OECD.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2014). *Annual Report on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2014: Responsible Business Conduct by Sector-Activities of National Contact Points for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. Paris: OECD.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2019a). *OECD is a partner of the UN Global Compact*, <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/oecdspartneroftheuncompact.htm>. Son Erişim Tarihi, 04/09/2019.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2019b). *Monitoring investment and trade measures*, <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/g20.htm>. Son Erişim Tarihi, 19/09/2019.

OECD, UN, WB (Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations, World Bank) (2018). *Call for a Radical Shift in Financing for a Low-Carbon, Climate-Resilient Future*, <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/oecd-un-environment-and-world-bank-call-radical-shift-financing-low>. Son Erişim Tarihi, 06/09/2019.

OECD, WTO, UN (Organisation for Economic Co-operation and Development, World Trade Organisation, United Nations) (2019). *Reports On G20 Trade And Investment Measures (Mid-October 2018 to Mid-May 2019)*: OECD, WTO, UN.

OECD, WTO, UN (Organisation for Economic Co-operation and Development, World Trade Organisation, United Nations) (2020). *Reports On G20 Trade And Investment Measures (Mid-May 2020 to Mid-October 2020)*: OECD, WTO, UN.

Taşdoğan B. (2019). Uluslararası Çerçevde Gıda Rejimleri, Çok Uluslu Tarım Gıda Şirketleri Ve Sözleşmeli Üreticilik, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 17, 369-383.

T.C. Ticaret Bakanlığı (2021). *Yanı Başımızdaki Dev Pazar Avrupa Birliği*, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/yani-basimizdaki-dev-pazar-avrupa-birligi>. Son Erişim Tarihi, 15/04/2021.

Üstüner Y (2000). Kamu İşletmeciliği Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 3, 15-31.

Zabçı F (2002). Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 151-179.

<http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-and-wto/>. Son Erişim Tarihi, 01/08/2019.

<https://www.imf.org/en/About>. Son Erişim Tarihi, 20/09/2019.

<http://www.oecd.org/daf/inv/mne/oecdisapartneroftheunglobalcompact.htm>. Son Erişim Tarihi, 07/08/2019.

<https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/g20.htm>. Son Erişim Tarihi, 16/04/2021.

<https://www.oecd.org/tax/tax-global/tax-capacity-building-developing-countries.htm>. Son Erişim Tarihi, 16/04/2021.